

X.

A hó alatt.

— Francziából fordítva. —

A Cévennesekben roppant kiterjedésű meztelen síkok terjesztik ki végtelen legelőiket. Nehány gyér facsoport mutatja, hol fekszenek a majorok.

Ősz volt. Ólomszürke felhők boríták az eget, varjusergek szálltak éhes károgással a gyepré. Fölrepült egy csapat, két ember által megzavarva. Az egyiknek favágó fejsze volt a kezében, a másikonál rossz vadorzópuska. Emez feléje ment amannak. Midőn csak egy puskalövésnyi távolság volt a két paraszt közt, eldőrdült a puska s két egymásutáni lövés leterítette a fejszés embert. Gyilkosa megfordult a sarkán s nyugodtan visszatért kis kőházikójába.

Egy óra múlva ismét odahagyta, vadásztársnyáival a hátán és zsebeibe dugott kezekkel. Átment a legelőn s tovatűnt a sziklák között.

Harminczöt éves, bikaerejű ember volt, Comburier Simonnak nevezték. Nem volt családja, komor egyhangúságban üzte a marhatenyésztést. Hat hónappal előbb poharat üritett csapszékben egy másik marhatenyésztővel, Boquet Péterrel. Összezivakodtak egy fiatal lány fölött, a kinek mind

a ketten udvaroltak. Kések előrántása követte a szitkokat, megállapodtak három vágásban s a győztes kéz becsületesen meg is maradt a háromnál. Simon kapta azokat a mellére, Péter pedig feleségül vette a leányt.

Comburier megőrizte szívében a szerelmet s a boszuvágyat, de be akarta várni, hogy teherben legyen előbb a Bouquet felesége. Ma este megtudta végre, hogy ekként állanak a dolgok s két lövéssel leróttá régi számadását.

Csendörök jelentek meg másnap a vidéken, elzárva találták a kis házat, elhagyatva a barmokat. Lesbe állottak; mind hiába. Comburier Simon a hegyek közt tölté az éjeket, s róka ügyességével mindig tudott buvhelyet találni. Ha megéhezett, bátran bekopogtatott a majorokban; annyira féltek tőle, hogy senki sem merte feljelenteni. A csendörök mindig csak a hült helyét találták.

* * *

Elkövetkezett a december. Hóvihar dult a környéken, fehér lepel vont be a Mégál lábainál elnyúló végtelen síkot.

Most sem feledkeztek meg Comburier Simonról a csendörök. A tél beálltával kétségkívül visszatért hozzáférhetlenné vált házikójába. Elhatározták hát karácsony estéjén, hogy megcsipik, mint a csapdába szorult egeret.

Előre látható volt, hogy tusakodniok kell a gyilkossal. Nyolcz fegyveres ember kelt hát utnak.

Mi sem zavarta meg a hold világította komor táj esendjét, csak két kilométernyi távolságban, a chandeyrollesi templom harangjai adtak vidám jelt az éjféli misére.

Fáradtságosan hatoltak előre a csendörök, olykor térdig is belemerülve a hóba. Nagy óvatosan eljutottak a majorhoz. Alig észrevehető füst szállott ki a kürtőjéből. Simon bizonyára hazatért s alszik e késő órában a kemenceze kialvó tűzénél.

* * *

Megállapították a tervet.

Egyik csendőr leszáll a hó által egészen körülzárt ház kéményén, s gyorsan a feljáró nyíláshoz erősíti a hágesót. A bátor katona fel is jutott a kürtőig s társai nagy lassan lebocsátották.

Comburiert Simon felébredt. Hirtelen felugrott nyughelyéről s fejszét ragadott. A hágesó már a feljáróhoz volt erősítve. Egyszerre tompa ütés hangzott el a sötétben s nyomban utána revolverlövés. Két csendőr rálépett a hágesóra. Nyöszörgést hallottak maguk alatt; a hevesen megrántott hágesó leszakadt, a még pislogó tüzhelyre zuhantak s vért éreztek kezeikkel. Előre ment társuk nyögött s az ajtó csapkodását hallották.

Aztán elnémult minden. Megszállta őket a félelem. A halál leskelődött rájuk, a nélkül, hogy védhették volna magukat. Egyikök lőtt a revolve-

rével, hogy tájékozást merítsenek. A lövés fényénél ott látták társukat a földön.

Egyszerre nehéz füst vette őket körül. Majdnem megfuladtak, csak nagy nehezen válaszolhattak fönn, a havon maradt társaiknak. Meleg füst szállt a torkukba, kinyújtották a kezeiket, keresték a lépesőt, sehol sem volt semmi nyoma. Borzalom szállta meg tagjaikat. Egyszerre lángok csapkodtak följük s hallották Comburiert Simon kiáltását:

— Perzselt disznók lesznek itt a karácsony éjjelén!

A künn maradt öt csendőr hallotta társainak kétségbeesett ordítását. Nem tudták mihez fogjanak. Ketten lélekszakadva futottak Chandeyrollesbe, a templomba, a karácsonyi misére összegyűlt lakosság közé. Midőn ásókkal és szekercékkel visszaérkeztek a majorházhoz, két óra telt már el. Feketés gőz szállt fel a hóból, mely tömegei közé fojtotta a tüzet.

Dühösen hozzáláttak eltakarításához. A kőfalból kiszakítottak egy pár követ s a nyíláson át erősebben tolult ki a füst. Havat dobtak be, hogy elfojtsák a tüzet. Ott benn feküdt a két csendőr, megfuladva, megmeredt tagokkal, valamivel távolabb először behatolt társuk, megszenesedett arczczal, vérző homlokkal. S ráakadtak Comburiert Simon megszenesedett s véres testére is. Vonásain ott ült még a gunyosan vad kifejezés, mintha azt mondta volna:

— Mégsem fogtak el!

XI.

Savanyó Józsi elfogása.

Savanyó Józsi, a dunántuli vármegyék legnagyobb részének réme, ki évek óta folytatott rablásaival és garázdálkodásával országos szomorú hírré tett szert, — az előző években többször igen erélyesen üldöztetett a pandurok által, de ezeknek nem sikerült őt kézrekeríteni, bár gyakran formális hajtóvadászatot tartottak ellene, s a m. kir. belügyminiszterium által fejére kitűzött 1000 forint díjnak sem volt eredménye. Néha egész szervezett bandákkal lépett fel; legkitartóbb társa volt azonban nárai Horváth János, kinek fejére 500 frt díj tűzetett ki.

A m. k. csendőrség, midőn 1884-ik év elején szolgálatát itt megkezdette, egész csendesen teljes erélylyel fogott hozzá a rabló tartózkodási helyének kutatásához, de ezt, miután a lakosok — rettegve a rablók boszuállásától — elárulni nem akarták, április 8-ikáig egész bizonyossággal nem sikerült felfedezniök.

Az említett napon egy juhászbojtár a zalaegerszegi járás szolgabírói hivatalánál jelentkezvén, ajánlkozott, hogy a husvéti ünnepek alatt Savanyó Józsit és társát, nárai Horváth Jánost, csellel kézhez fogja szolgáltatni, illetve tartózkodásukat

felfedezendi, mely tette azon okból határozta el magát, mivel mult évben a henyei erdőben anyjának testvérét, Savanyó és Horváth agyonlőtte, kézrekerítésük esetén fentartván a jogot a fejükre kitűzött díjra.

Állítása szerint 1884. évi január hó 2—20-ig a nevezettekhez szegődve, velök csavargott, azért, hogy őket kiismerje, s már régebben eljött volna feljelentést tenni, de a lába fájt.

Ezek folytán a zalaegerszegi őrsről Szopós Ignác őrmester Hoszni István csendőrrel — a feljelentőt magukhoz véve — a nyomozás megkezdése végett Tapolcza vidékére a szakaszpáncsnok oly utasítása mellett indult el, hogy a rablók nyomozásánál és esetleges kézrekerítésénél a sümegi és tapolczai őrsök közreműködését vegyék igénybe, kellően értesítvén ezeket az ügy miben állásáról. Ez alkalommal, azonban a „Bakony“ erdőségben igen nagy fáradsággal, mindig csakis éjjel folytatott, 6 napi nyomozás eredményre nem vezetett; mivel a rablók — a dörögdi pusztán nyert értesítés szerint — egy idő óta Győrmegegyben tartózkodtak, s onnan való visszatérésük csak ápril hó végére volt várható, minek következtében a járőr a további nyomozást abba hagyta; a feljelentő azonban szentül megígérte, hogy mielőtt az illetők tartózkodásáról biztos tudomása leend, a szükséges értesítéssel nem fog késni.

Ápril hava nyedik hetének kezdetén nárai Horváth János a feljelentőt fölkeresvén, értesí-

tette, hogy Savanyó Józsisal Győrmegyéből visszaérkeztek, s most őt is társul akarják szegődtetni egy tervezett rablás végrehajtásához, a mibe ez szinleg beleegyezett és az esetről rögtön személyesen értesítette a zala-egerszegi szakaszparancsnokságot.

Ennek következtében ápril hó 26-án Szopós Ignác őrmester Hoszni István csendőrrel lettek üldözésre kiküldve, kik a tapolezai őrsről Papp József őrsvezetőt, Bauer Sámuel és Grósz Károly csendőröket magukhoz véve, feljelentő útmutatása mellett a nyomozást, illetve üldözést csendesen és minden feltűnést kerülve fogatnba vették, miközben a feljelentő a rablókkal érintkezésbe jött.

Az üldöző járőr ez alkalommal azon esellel is élt, hogy egy fél akó és egy nagy kulacs jó bort vásárolván, az utóbbiba morpheumot vegyített, s úgy a hordót, mint a kulacsot a tapolezai erdő melletti csárda romjai között levő kövek közé rejté el, miről a feljelentő azt mondotta Savanyó Józsinak, hogy egy pinczét tört fel s a bort onnan hozta; ezután a bort e helyről az erdőnek egyik sűrű vágásába vitték, a hol a hordót a földbe beásták, talán azért, hogy a bor meg ne melegedjék, vagy a mi még valószínűbb, hogy a most véghezviendő rablásnál józanok legyenek, hanem mégis ittak a hordóból is egy keveset, a kulacs tartalmát pedig egészen megitták; de mert a morpheum aránylag kevés vagy gyöngye lehetett, az ivásnak hatása nem mutatkozott.

Május hó 4-én hajnalban a feljelentő besugta a járőrnek, hogy az nap a „rendeki erdő”-ben lesznek, — megjelölván a tartózkodási helyet is, — minek folytán a járőr a megjelölt helyhez lopódzott és a rablók tanyázó helyétől kissé távolabb úgy húzódott meg, hogy a rablókat szemmel tarthassa. Kevés idő múlva nárai Horváth János eltávozott, — fegyverért küldvén őt Savanyó a dobosi erdőben levő valamelyik tanyára; mivel estére valahová rabolni szándékoztak menni, de hogy hová? azt Savanyó senkinek sem mondta meg. Dél tájban a feljelentőt is elküldte egy pusztára ételért. Midőn ez az étellel visszafelé jött, a csendőröket felkereste és őket csendesen előhíván, azon helyet, a hol Savanyó egy köpönyegen heverészett, távolról megmutatta, ő maga pedig visszahúzódott.

A csendőrök erre — elől Szopós Ignác őrmester és Grósz Károly csendőr — minden nesz nélkül közeledtek, úgy, hogy Savanyó csak akkor vette őket észre, midőn már csupán két lépésnyire voltak tőle; ekkor fegyvere után kapott és fel akart ugrani, de abban a pillanatban Grósz Károly csendőr reá vetette magát, az egyidejűleg oda ugrott Szopós őrmester kezeit kapta meg, és így némi kis küzdelem után megbilincseltetett; miközben körülnézvén, így káromkodott: „A tolas istenteket! könnyű őt embernek egy szegény orvvadászt elfogni!”

A feljelentő, előleges megbeszélés szerint, hogy a rablók rá ne gyanakodjanak, midőn gon-

dolta, hogy Savanyó már meg van kötözve, gondatlanul, mintha a dologról mitsem tudna, közeledett, s midőn a csendőröket meglátta, a hozott ételt eldobva, futni kezdett, de a rákiáltásra megállott és a feljelentés gyanújának elhárítása miatt, szintén megkötöztetett.

Savanyó Józsi rabló birtokában a következő tárgyak találtattak:

Egy finom gravírozott lancaster s egy ugyanilyen lefauche fegyver, egy szép tizlövetű forgópisztoly, két tölténytáska 80 darab tölténnyel, egy vadásztarisznia, ebben a fegyverek tisztításához szükséges eszközök és több apró kulcs, egy igen szép kettősfedelű remontoir arany óra, egy arany óraláncz, egy kis lapos arany óra elromolva, két vöröskövű arany gyűrű — egyike H. G. monogrammal, egy vörös bársony szivar- és pénztárca, egy kettős császári arany, egy házról vázrajz, melyen a bejárások különösen meg voltak jelölve.

Öltözete: pörge kalap, hosszú fekete kabát, mellény és magyar nadrág, magyar csizma, színes selyem nyakkendő és egy fekete posztó köpeny.

A nála talált tárgyak és ruházata is többrendbeli lopásból származtak.

Nárai Horváth Jánost, miután a csendőrök ott létének valószínűleg neszét vette, ez alkalommal nem sikerült elfogni.

Savanyó Józsi rabló és színleg a feljelentő is még az nap (május 4-én) este Tapolczára az

őrsre beszállítottak, másnap pedig a zala-eger-szei törvényszékhez vitettek, hol előbbi átadatott, utóbbi pedig szabadon bocsáttatott. Savanyó a járőr előtt Bodó Vendelnek adta ki magát s valódi nevét csak az említett törvényszék előtt vallotta be.

A nyomozásra és üldözésre tett intézkedések, s a csel alkalmazása igen helyesnek, de egyszerűsmind egyedül célhoz vezetőknek is bizonyult, miután a feljelentő kikötötte magának azt, és a nélkül a játszott szerepre aligha hajlandó lett volna.

A nyomozásra alkalmazott legénység 9 napi fáradhatlan, teljes odaadással párosult és jó eredménnyel megkoronázott nehéz működése valóban méltánylást érdemel; különösen kiemelendő Szopós Ignác őrmester, ki a nyomozást és elfogást vezette és intézte, valamint Grosz Károly csendőr, ki minden habozás nélkül mint első vetette magát a rablóra, s mindketten a tetőtől-talpig felfegyverkezett és mindenre elszánt gonosztevővel szemben, saját életük kockáztatásával, teljes elszántsággal és kellő erélyvel léptek fel, — többi társaik pedig a fellépést megfelelően támogatták.

A közbiztonságra nézve Savanyó Józsi elfogása rendkívüli jó hatással volt, mert az ő neve alatt mások által is üzött gonoszságok és garázdálkodások, melyek mintegy 7 évig tartottak, egyszerre megszűntek.

XII.

Sikeres fegyverhasználat.

Az egyrésről Rebrisora, Neposz és Földra volt katonai határőrvidéki román, valamint másrésről Nagy-Demeter, Péntek és Jaád szász községek közötti határvillongásokból eredett közrend és közbiztonsági zavaroknak meggátlása céljából, Ő császári és apostoli királyi Felségének 1864. évi márczius hó 31-én és 1866. évi szeptember hó 26-án kelt legfelsőbb elhatározásaihoz képest, a határbirtok kérdésnek rendes per útján való végleges eldöntéseig az 1842. évben kijelölt és az 1851. évben megújított úgynevezett Horvát-vonal lett közigazgatási úton hatóságilag föllálitva azon határvonalul, melynek átlépése bármely praevaricatio szándékából betiltatott és ezen vonalnak felügyeletére a csendőrség felhivatott, mihez képest a felügyelet folytonosan a mai napig a naszódi, oláh-szentgyörgyi és beszterczei őrsök kiküldött járőrei portyázása által pontosan gyakoroltatik is.

A szakaszparancsnokság értesülvén, hogy a Rebrisora községbeli lakosok által a nevezett vonalon innen eső nagydemeteri erdőkben nagyobb-mérvű tetemes károkat okozott erdőrongálások tétettek, a beszterczei és naszódi őrsparancsnok-

ságokat ezen vonalnak lehetőleg mentül gyakoribb leportyázására és a felügyeletből kifolyó szolgálatnak erélyes kezelésére utasította.

Ezen parancshoz képest és azon lehetőségre való tekintetből, hogy az erdőkárosítók nagyobb számban is jelenhetnek meg, 1880. év január 27-én estve a beszterczei őrsről Balló Rezső hadapród czimzetes őrmester, mint járőrvezetőből és Marginean János próbacsendőrből, valamint a naszódi őrsről Gitza János csendőr mint járőrvezetőből és Kelemen János csendőrből álló járőrök a Horvát-vonal leportyázására vezényeltetvén, a két járőr — minthogy a rebrisorai lakosok figyelő-őröket szoktak a csendőrökre kiállítani, — nehogy általuk észrevéttessék, utasítás folytán az ellenkező irányban fekvő Nagy-Demeter községben éjjeli 1 órakor találkozott, ott megpihent és a következő nap vagyis 1880. évi január 28-án reggeli 5 óra tájban a most már egyesített járőr nevezett hadapród vezetése alatt a Horvát-vonalra ment és követve 3 Werndl-rendszerű és 3 polgári puskával ellátott nagy-demeteri 6 erdővéd és több ugyancsak ottani lakos által, kik részint esküdtek, részint a községnek tulajdonát képező erdőfelügyeletével megbizva voltak, és részben kalauzokul is szolgáltak, — a portyázást megkezdette és folytatta, azonban erdőkárosítókra nem találván, a „Runker“ nevű hegylánczra húzódott és délután 1 órától 4 óráig ott lesben állott.

Négy óra után a járőr, követve a nagydemeteri erdővédek és lakosok által, az ugynevezett „Kirschner Graben“ (Valea succului) hegyszorosba leereszkedvén, a Horvát-vonalon innen, mintegy 1400 lépésnyire, Nagy-Demeter község erdejében a határvonalat átlépett 8—10 rebrisorai lakost egy hegyoldalban favágásnál lepett meg és azokat a „törvény nevében“ a fejszék letévésére és a hegy oldaláról való leszállásra szólította fel, mire azok következőleg feleltek: „Nui mei au numele lege, f va numele lege“; (Nincs már a törvénynek neve, b a törvénytek nevé) és a felszólításnak nem engedve, szakadatlanul káromkodva és lármázva, jeladásul fütyültek, dorongokat vágtak és következőleg kiabáltak: Fogjatok dorongokat, menjünk le rájuk, b az istenüket, vagy élünk vagy halunk.

Ezen irtóztatós kiabálásra egy pillanat alatt a hegyoldalokról 160—180 rebrisorai lakos fejszékkel és dorongokkal felfegyverkezve szállott a hegyszorosba le, a járőrt és a nagydemeterieket 3 oldalról bekerítvén, megtámadással fenyegette, mire a járőr a megfélemlített és az erdőben elszéledni akart nagydemeteri erdővédeket és lakosokat, nehogy a rebrisoraiak rájuk rohanva azokat egyenként agyonüssék, nagynehezen és a legnagyobb erély kifejtése mellett visszatartván, a lakosokat a hegyoldalába saját háta mögé fedezve, az erdővédeket pedig középhe véve, magát félkör alakjában állította fel és előre lépett; ekkor Balló

Rezső, hadapród őrmester az ellenszegülteket erőszakos és törvénytelen tettük szomorú következményeire figyelmeztetvén, a „törvény nevében“ a fejszék és dorongok letételére és a szétoszlásra szólította fel, mely ismételt felszólítás, habár az nemcsak a hadapród, de a románajku Gitza János csendőr által is anyanyelvükön újból ismételtetett, s az ellenszegült néptömeg szándékolt törvénytelen és erőszakos tette s annak szomorú következményei iránt kimerítő felvilágosítást és magyarázatot nyert, nemcsak hogy újból semmi eredményre nem vezetett, hanem az ellenszegült néptömeg szakadatlanul ordította: „Na se merem pe ei acolo, ca gendari nui slobod s'apusti, futui Dumnediu loru de gendari“ (Na menjünk oda rájuk, mert a csendőröknek nem szabad löni, b a csendőr istenüket), dorongokat és fejszéket emelve és lépésről-lépésre előre haladva, a hegyszorosban egyesült és a járőrt megtámadta. E közben az ott létezett 20—25 szán, melyeknél összesen mintegy 30 ember dorongokkal hadonázott, vágatva a község felé hajtott, csekély távolságra azonban megállván, a szánakat visszahagyva, csakhamar visszatért és ismét a támadókhoz csatlakozott. Ez alatt egy ismeretlen rebrisorai lakos a hegyoldalból hirtelen előbujva, doronggal észrevétlenül, a járőr balszárnya szélén állott Balló Rezső hadapródra rohant és midőn ez utóbbi fegyverét ellene használni akarva, azt felemelte, egy hasonlóképp a hegyoldalból hirtelenül és ész-

revétlenül oda ugrott másik ismeretlen rebrisorai lakos dorongjával a hadapródra, a nélkül, hogy ez észrevette volna, egy halálos ütést készült mérni, miután azonban a mögötte állott Daichend György nagy-demeteri lakos ezt még jókor észrevette és a hadapródot visszarántotta, ez utóbbi ezen halálos ütés alól megmenekült, a két támadó pedig gyorsan a néptömeg közé szaladt. Ez időben a járőrnek szemközt létezett hegyoldalról a járőrre egy lövés tétetett, azonban senkit sem talált.

Ily szerfelett veszélyes helyzetben Balló Rezső, hadapród őrmester, miután a most mondottakat megelőzőtt utolsó felszólítás is siker nélkül maradt, mintegy 30 lépésnyi távolságról a tömegre „tűzet” vezényelt, mely vezényszóra a saját, továbbá Gitza János és Kelemen János csendőrök fegyverei eldőrdültek, a hátrább állott Marginean János próbacsendőr pedig az iszonyu ordítás miatt a vezényszót nem hallván, tárpuskáját nem sütötte el. Ekkor Pfingstgräff Mátyás Werndl-fegyverrel ellátott erdővéd is, de mint mondá félelemből a levegőbe, Tóth György és Furmann Mihály erdővédek seréttel töltött polgári puskáikból pedig a tömegre ugyan, de félelemből minden czélozás nélkül lőttek. Ezen egyszerre történt tüzelésre a támadó tömeg a szoroson keresztül a mintegy félórai távolságban létező Rebrisorai községbe, egyesek pedig a hegy oldalaira futásnak eredtek ugyannyira, hogy pár perc alatt támadás

színhelyén az ellenszegültek közül senki sem találtatott, a midőn pedig a futók a községhez közeledtek, a falu harangja félreveretett s annak következtében a még honn levő nép az ellenszegültek segítségére sietett, de ez utóbbiakkal találkozva, velük együtt a faluba visszatért, a hol teljes csend állott be.

A járőr a támadók megfutamodásakor a beállott alkonyat és erdőben uralgott köd daczára a főczinkosokat, kik névleg ismeretlenek voltak, kézrekeríteni akarván, a futó néptömegnek nekiindult, de miután egyfelől a futó nép szánokra ülve, széleseben elhajtattott s így azt utólélni ugyis képtelen lett volna, és mert hátában nagy láрма támadván, rögtön visszafordulni kénytelenítettett, ez által szándéka kivitelében meggátoltatott. A járőr visszafordulván, ismét mintegy 10 rebrisorai lakosra talált, kik azonban rögtön szétzaladván, a beállott alkonyat miatt az erdőben eltűntek és közülök csak egyik, névleg Mihályka Toma, ki minden felvilágosítást konokul megtagadott, tartóztatott le, s bekisértetvén előbb a besenyői járási szolgabírósnak, majd a beszercei királyi járás-, mint vizsgáló-bírósnak átsegélytett.

Mihályka Toma, ki az előbbi években állítólag a naszódi iskolai alapnál titkári minőségben volt alkalmazva, erkölcsi fogyatkozásai miatt azonban ez állásától elmozdítottatott, értelmes, mindazonáltal durva és nyers egyén, és magatartásáról

ítélve a történt erőszakoskodás bujtogatójának látszik, a járőr irányában durva és kihívó magatartást tanusított, a szolgabírói foghelyiségben pedig a butorzatot mind összetörte.

A tett lövések (6) által Kirkul Jákob, ki a népet a csendőr járőr ellen leginkább ingerelte és a támadásra vezette, az ellenszegültek állítása szerint a hadapród lövése által jobb oldalában találva (a lövedék jobb oldalán és hasán keresztül a baloldalán kiment), azonnal meghalt és futásközben czimborái által szánon hazaszállított. Ilován Tofán és Bozkits Gyorgye a támadásnál hasonlóképp vezérszerepet vitt főczinkosok, és pedig az előbbi jobb karján, az utóbbi pedig fején könnyen megsebesítettek. Tóth György és Fuhrmann Mihály erdővédek serétlövései közül az egyik Kirkul Jákob jobb oldalát találta (7 darab serét), a második pedig Indrei Lázár lovának a lábát sebesítette meg, és végre Pfingstgräff Mátyás erdővéd Werndl-rendszerű puskájából kilőtt hoszlövedék a levegőbe ment.

XIII.

Zendülők megfékezése.

Felső-Váradján a tagosítás keresztül vitetvén, egy odavaló birtokos tagjába a falunak közlegeleje jutott, mit a falusiak elleneztek, s azt képzelve, hogy a legelőt törvény útján visszaszerezhetik, nemcsak ügyvédet fogadtak, de az oláh papok indítványára többször elhatározták, hogy a legelőt semmi áron se hagyják. A birtokos 1880. ápril 5-én béreseit kiküldötte, hogy a törvényesen neki jutott tagot szántsák fel, mit a falusiak megtudván, a béreseket és marhákat elverték, az ekéket pedig öszszévágták. Ezen erőszak felett a birtokos az alvinczi szolgabírói hivatalnál panaszt emelvén, utóbbi írásbelileg szólítá fel a gyulafehérvári őrsöt, hogy a verekedő és különösen is megnevezett 6 váradjait, valamint czinkostársait letartóztassa és Alvinczre kísérje.

Az őrsparancsnok Bernschütz József járőrvezető és Kieltsch Mihály csendőröket küldte ki a letartóztatásra, kik éjjel $1\frac{1}{2}$ 2 óra tájt Váradjára meg is érkeztek. Tekintve a letartóztatandóknak eshetőleg nagyobb számát és a váradjaiaknak rég ismert ellenszegülési hajlamát (a falunak tagosítási határozatáról az őrsparancsnok nem birt tudomással,) még egy járőr névleg Biró Péter járőr-

vezető, Ráfuly András csendőrrel közönséges szolgálatba úgy lett kiküldve, hogy Felső-Váradját is érintse és szükség esetén az első járőrt támogassa. Utóbbi járőr reggel 4 órakor érkezve meg Váradjára, együttesen a szétszórta faluban megkezdtek a letartóztatást. A szolgabírói felhívásban megnevezettek közül 4 és e négy által megnevezett 15 czinkostárs, tehát összesen 19 egyén volt reggel $\frac{1}{2}$ 8 óra tájt letartóztatva és 3—3 egy lánczra téve, midőn a szolgabírói hivatal intézkedéséből az alvinczi őrsről is Morár Miklós és Erdély Ferencz csendőr segédkezés képen érkezett meg Felső-Váradjára, hol ekként 5 csendőr Bernschütz járőrvezető alatt és 19 fogoly a bíróhoz mentek, mivel amugy is útközben esett, megjegyezvén, hogy a bíró háza utolsó a faluban, honnan közvetlen a mezőre juthatni. Mig a járőrvezető némi adatokat feljegyezni a bíróhoz bement, addig a foglyok 5 csendőr őrizete alatt a bíró udvarán maradtak.

Kevés idő múlva a járőrvezető kijött, hogy induljanak, azonban az udvaron 4 férfit látott, kik az utcára csakhamar összefutott néptömeg szószólói gyanánt heves és kihívó hangon követelték a járőrvezetőtől, hogy a foglyokat bocsássa el, mert ők nem egyedül hibások, hanem az egész falu határozatát hajtották végre, mely az volt, hogy a legelőt felszántani semmi szin alatt nem engedik, sőt már ügyvédet is fogadtak. A járőrvezető tudokra adá, hogy a foglyokat elbocsátania nem szabad, s ha már a megsértve vélt joguk

védelmére a törvényes utat megkezdették, ne nyuljanak erőszakhoz, mert csak a község baját szaporítják. Ezen csillapításra a 4 főczinkos még hevesebben követelte a foglyok rögtöni elbocsátását, vagy pedig hogy az egész falu kisértessék be a szolgabíróhoz.

A járőrvezető belátta, hogy a 4 egyén a foglyok továbbszállítására igen veszélyessé válhat, annyival is inkább, mivel e közben a falu két templomában a harangok félreverttek, s a nép minden oldalról özönlött a bíró háza felé, e 4 egyént is letartóztatva, a többi foglyokhoz fűzette s indulni akart, de 200—300 férfi rohant a bíró-ház háta felől csakhamar az udvarra, kik bottal, doronggal, sőt fejszével voltak fegyverkezve, s kiáltották: „Ne hagyjátok elvinni!“ „azokat nem fogjátok elvinni!“ Egy része a kapu előtt állást foglalt úgy, hogy a szállítmány nem mehetett ki.

A járőrvezető a törvény nevében felhívta, hogy távozzanak a kaputól, hogy erőszakhoz ne forduljanak, mert a foglyok megszabadítása sikerülni nem fog; ha jogukat sértve vélik, kövessék a törvényes utat, miben ő is (járőrvezető) támogatni fogja akként, hogy kérelmüket illetékes helyen előadja és bajuk orvoslást nyer, ellenben, ha a kaputól nem távoznak és a foglyokkal együtt nem eresztik ki, a csendőrök kényszerítve lesznek szuronynyal, sőt golyóval is tekintet nélkül utat törni, a mi a támadókra csak bajt hozna. Ez alatt egy magas férfi nagy fűzfa bottal úgy

állott a járőrvezető elé, hogy ez a kapu kilincsét megfogni nem tudta. Bernschütz a botot kivéve kezéből, félre dobta, a férfit pedig bal tenyerével hátrább kezdte taszítani ama fenyegetéssel: „Most már menjenek vissza s csináljanak utat, mert máskülönben mindenkit, a ki előnkbe áll, kimélet nélkül leszúrunk és lelövünk“, mire a nép ezt kiáltá: „Ne menjetek hátra, s ne engedjétek, ha mindjárt vért is kell ontani“, s egy támadó a Bernschütz fegyverét keményen megragadta és el akarta venni, de a csendőr azt gyorsan visszarántotta és magának utat volt annál is inkább törendő, mert a támadók biztatták a csendőrök hátánál levő foglyokat, hogy fogják meg és lökjék előre a csendőröket; a foglyok azonban csendesen maradtak. Egy reá mért karóütés elől Bernschütz félre lépve, csak bal kezét karczolta a karónak ága, míg fegyverét egy Udrea Juon nevű újból megragadta; a csendőr visszarántotta fegyverét és Udreát tenyerén megszúrta, ki elkiáltá magát: „Jaj, engem megszúrt“, mire a tömeg dühösen orditá: „Öljétek meg“ s míg a támadók nagyrésze bottal, doronggal, valamint sürű kődobálással az alig 10 lépésnyi szűk vonalba önként fejlődött csendőröket, kiknek háta mögött a foglyok voltak, megtámadták, addig Ordeán Juon nevű egyén karóval Bernschütz fejére halálos ütést mért, mely elől utóbbi félreugrott és támadóját a felső czombon keresztül lőtte. A csendőrök előbb szuronynyal tarták vissza a támadókat s néhányat megsebesítettek, de midőn

3 csendőr kapott már karóütést karjára, s kődobálást fejére és lábára, midőn a nép dühűn nőtt, de különösen az életveszély tetőpontját érte s a lefegyverzés már csak pillanat kérdése volt: akkor lőttek és pedig összesen 11 lövést tettek a csendőrök úgy, hogy egy támadó halva maradt, 10 nehezen és 1 könnyen sebesült meg.

Az utolsó lövésre hirtelen megfordultak a zendülők s a bíró kerítését letiporva, nyakra-főre ugrottak egy mély árokba, honnan a falut körülvevő hegyekre menekültek s egész estig csoportokban ott maradtak. A menekülést észrevéve, „tűzet-szüntes“-t vezényelt a járőrvezető, a fegyvereket és töltényeket megvizsgálta, a népcsoportokat figyelemmel kísérve, védő helyzetbe tette magát, a sebesültek rögtöni ápolását eszközölte, őrsparancsnokának küldöncz által jelentést tett s a foglyokat számbavéve azt észlelte, hogy a 23 közül 6 hiányzik. Ugyanis, midőn a zendülők kővel és fával kezdetek dobni, ezekkel a foglyokat is találták úgy, hogy ezek a ház háta mögé kezdetek huzódni, mit Ráfuly András csendőr észrevett, a foglyok megörzésére hátrasiétt, egy csoport fogolyt szökésben utólért és visszahozott, míg 2 csoport, t. i. 6 fogoly már lánczostól el volt tűnve, de félelmükben később jelentkeztek, s a lánczokat is visszahozták.

Bernschütz József csendőr, járőrvezető, e szép eredmény eléréseért a koronás ezüst érdemkeresztlettel lett kitüntetve.

XIV.

Egy vigyázatlan esendőr agyonlöveteése.

Szegedi Károly esendőr járőrvezető és Diszházy István próbacsendőrből állott járőr 1884. évi február hó 2-án a IV-ik esendőr-kerület mezőkövesdi őrséről rendes szolgálatban lévén, tudomásul vevé, hogy Jolsvai János, ismert körözött csavargó, közártalmu egyén, Palók János társával, ki előbbinek ágyasa után sógora is, zsérczi Turó Istvánnál 24 órát töltöttek, mely idő alatt fegyvereiket az ottani kovácsnál megigazittatván, a község házánál megjelenve, Palók János a „szilvási“ erdőn tanyázó bacsa gazdának, míg Jolsvai János Steinhauser noszvaji földbirtokos kerülőjének adta ki magát.

Távozásuk után mintegy 4 órával később, esteli 8 órakor a járőr Zsércz községbe érkezvén, a hallottakból meritett azon alapos gyanuja folytán, hogy a Steinhauser kerülőjének vallott fegyveres egyéniség alig lehet más, mint Jolsvai János közártalmu csavargó, ki már egy ízben Mrász Ferencz őrmester elől — Egerbe történt kísérése alkalmával guzslánczostul — megszökött, s kit a jelenlegi őrsparancsnok folyton üldöz és zaklat, s kinek nyomozását a járőr részére ez alkalommal is külön előírta, illetve hangsúlyozta, a járőr

haladék nélkül Noszvaj községbe távozott, hol kérdéses közártalmu az állandóul ott lakó ágyasánál szokott olykor megbujva tartózkodni.

A járőr éjjel 11 órakor Noszvajba érkezve, Jolsvai János és szinte ott vélt sógora Palók János letartóztatását foganatosítandó, Noszvaj község biráját, Balázs Andrást, szólította fel segédkezésre, ki teljes egészsége mellett betegséget színlelve, segédkezését megtagadta.

Tartva a késedelem eredménytelenségétől, a járőr két éjjeli őrt magához véve, Jolsvai János pinczeszerű föld alatti lakását lehetőleg feltűnés nélkül, haladéktalanul megszállotta. Húzamosabb hallgatódzás után a sötét és elzárt előférhelyiségben semmi nesz nem észleltetvén, az éjjeli őrök egyike által az ablakhoz tartott viasz-gyertya világnál a járőr meggyőződött, hogy a föld alatti lakásban csakugyan senki sem létezik, azonban a megvetett ágy mellett egy két csövű fegyver lévén a falhoz támasztva, a járőrben azon gyanu ébredt, miszerint Jolsvai ágyasával az előférhelyiségből nyíló kamarába huzódott vissza, minek folytán az ajtót megzörgetve, a vélt illetők annak kinyitására a törvény nevében utasítva lettek, azonban eredmény nélkül. Ezen idő alatt a járőr két esendőre az ajtófél és ablakok között fedett állást foglalt. utasittatván Diszházy próbacsendőr a járőrvezető által, állását mindaddig el nem hagyni, míg azt az egyik vagy általa jelzett beállható körülmény szükségessé nem tenné.

Az ajtó kinyitására tett utasítás többszöri eredménytelen ismétlése után az ajtó ellen intézett feszítő nyomásra a kamara ajtaja kinyilván, azon egy nő lépett ki, a ki a külső ajtót is kinyitva, azon szavakkal akart távozni: „Csendőr urak menjenek félre, mert itt nagy baj lesz“, mire Szegedy Károly járőrvezető a kifelé távozó asszonyt karjánál fogva a föld alatti szobába visszanyomta, mely pillanatban Diszházy csendőr állását elhagyva — vett utasítás ellenére — észrevétlenül akként ugrott a járőrvezető háta mögött jobbra, a férhelyiség belsejébe, hogy a háta mögött levő ablak által alakja kedvezőbb világításba helyezve, Jolsvai által biztosan célba vétethetvén, ez által az első lövéssel szíven találva, leterített, míg nyomba következő másik lövését Jolsvai Szegedy csendőr felé tette, eredménytelenül, ki az asszony visszatolása s Jolsvai első lövésének eldördülése után előbbi fedett állásába lépett vissza, honnan Jolsvait lőtte agyon. Diszházy próbacsendőr a járőrvezető utasításának mellőzése s elhamarkodott cselekedetének esett áldozatul.

Eltekintve, hogy a járőr eljárása közben eltért az idevágó szabályok s az ellenszegülési vezérfonal értelmétől, mégis ha már azon pontra fejlődött a dolog, honnan tisztességes visszatérés csendőr részére nem létezik, ha Diszházy a Jolsvai feleségét maga előtt befelé toló járőrvezetőre takar és csatlakozik, úgy Jolsvai meg lett volna ember áldozat nélkül közelíthető, mert legvalószínűbben

csak két eshetőség állhat vala be, t. i. vagy ágyasát mint elsőt lövi le Jolsvai — mit feltenni nem lehet — vagy ellenesetben, de legvalószínűbben, ő lövetett volna le a járőrvezető, illetve a Jolsvainé által fedett próba-csendőr által, ki készen tartott fegyverével mindkét oldal felé ura lehetett volna a helyzetnek.

Diszházy István Noszvaj községben temettetett el s a IV-ik számú csendőr-kerületben levő bajtársai, a tisztikar közreműködése mellett, sírkövet emeltek számára; a mi annál is inkább utánzandó például szolgálhat, mivel e kegyeletes emlék árához a legénységi állományban levő egyének 5—5 krajczárral járultak, hanem „viribus unitis.“

XV.

Az izbeki zendülés.

1884. év január hó 4-én a pomázi őrsről Benke József és Rác Flórián csendőrökből állott járőr rendes szolgálatba oly utasítással vezényeltetett ki, hogyha esetleg szükségesnek mutatkoznék, a szent-endrei pénzügyőrök és a városi közegeknek Izbek községben a fogyasztási adó behajtása körül nyujtsón segélykezet, s ha pedig ezen segély igénybe nem vétetnék, az előirt rendes szolgálatot tovább folytassa.

Angyal Mátyás őrsvezető, őrsparancsnok az eligazított járőr ellenőrzése végett ugyanaz nap déli 12—1 óra között Izbek községébe megérkezett, itt azonban a járőrt nem találván, Szent-Endrére folytatta útját, hol a járőrt szabályszerű állapotban találta s azt — miután a szándékolt végrehajtás elnapoltatott — rendes szolgálatának folytatására utasította.

A járőr portyázásának céljából Izbek község felé menvén, útközben egy kocsit hajtott el mellette nagy sebességgel, melyen 4 polgári egyén ült, kik mindannyian a járőrt ököllel fenyegették.

Izbek község szent-endrei bejáratánál az utól jobbra a templom áll, magas kőfallal körül-

véve, attól balra egy lyceum-bokrokkal benőtt mély út van, 2—3 méter magasságu partoldalakkal.

A mint a járőr a községben való megérkezése után a templom felé haladott, a templom kerítés s a lyceum-bokrok mögött lesállításban levő, fejzével, vasvillával, bottal s dorongokkal felfegyverkezett néptömeg egy közápor kíséretében „Hurrah! üsd agyon!” kiáltásokkal rohanta meg a mit sem gyanító járőrt. Rác Flórián csendőr azonnal megállott, s tüzelő állást foglalt el, míg ellenben Benke József csendőr járőrvezető, daczára Rác csendőr ismételt figyelmeztetésének, sőt kérésének, tovább ment, s a felbőszült néptömeget nyugalomra inté.

Benke csendőr bajtársa ismételt figyelmeztetése s az erre vonatkozó határozott utasítások ellenére, egészen a lázadók közvetlen közelébe ment, hol a bujtogatók észrevétlenül a háta mögé kerültek, s Maresievics Lázár izbeki lakos, nevezett csendőrt hátulról egy doronggal úgy ütötte nyakszirtén, hogy ez eszméletlenül a földre rogyott. Ugyanezen pillanatban Rác Flórián csendőr az orgyilkost egy jól irányzott lövéssel úgy találta oldalba, hogy az rögtön meghalt.

Benke csendőr e közben némileg magához térve, fegyveréhez kapva, második támadóját Milota József gyári munkást igyekezett harczképtelenné tenni; de minden oldalról megtámadtatván, fejsze és dorongcsapások által agyonveretett.

E rövid jelenet alatt Rácz csendőr Benke második támadóját, Milota József gyári munkást is agyonlőtte, egy Elsig János nevű harmadik bujtogatót pedig egy lövés által arcban megsebesített.

Rácz Flórián csendőr hét lövését kilőtte, a nélkül hogy helyéről távozott volna, s míg ő a Benke csendőrt megtámadó tömegre tüzelt, addig őt egy másik csoport a mély utból folyton kövekkel dobálta. Ő erre a csapatra is kétszer lőtt, de eredménytelenül, miután az teljesen fedve volt.

Daczára tüzelésének s daczára annak, hogy a lázadók felbujtogatói közül már kettő halva, egy pedig harczképtelen lett, a felbőszült tömeg nem hátrált, sőt Rácz csendőrt minden áron le akarta ütni, s midőn Rácz karabélyát ujonnan tölteni akarta: „Hurrah! elfogyott a tölténye!” vad ordítással rohant reá, mely alkalommal Rácz szuronya, melylyel magát védte, egy ütés következtében elgörbült.

Rácz csendőr látva, hogy fegyverének újból való megtöltése lehetetlen, s hogy bajtársát többé meg nem mentheti, Szent-Endrére visszavonult, hol őrsparancsnokának, ez pedig a helyben székelő kir. járásbiróságnak további intézkedés végett jelentését megtette.

Sajnosan, de világosan igazolja ez eset, hogy a szabályok és utasításoktól való eltérésnek káros, sőt vészthozó következményei vannak.

Felesleges lenne itt mindazon szabályokat, utasításokat és parancsokat felsorolni, a melyek ellen a megboldogult Benke vétett, s melyeknek mellőzéseért életével kellett megfizetnie; a sok közül csupán csak a csendőrnek ellenszegülési esetekben követendő magatartására vonatkozó vezérparagraf 14. §-ának utolsó bekezdésére utalunk, azon megjegyzéssel, hogy ha Benke csendőr azt csak némileg is szem előtt tartotta volna, úgy bizonyára óvakodott volna, minden gyakorlati és észszerű ok nélkül a felbőszült néptömeg közé menni, s akkor nem is ért volna oly szomorú véget.

Mig egyrészt a megboldogult Benke csendőr könnyelmű eljárása, melynek áldozatul esett, mély sajnálatra indít, addig másrészt Rácz Flórián csendőr higgadt, hősies, ügyes és szigorúan szabályszerű magatartása bámulatra gerjeszt. Ő egy ritka szép fegyvertényt követett el, mely a katonai erély legszebbikét: a „bátorságot és kötelességérzet“-et tünteti elénk. Ha e tényt elemezzük, kitűnik, hogy Rácz Flórián csendőr látván maga mellől társát kidőlni, a felbőszült s dühében határt nem ismerő nyers néptömeggel egyedül is bátran szembe szállott.

Az egyedüli harcfelelvétel egy magára hagyatottak, az ily elkeseredett gyűlölettel telt s mindenre kész vad néptömeggel szemben: a bátorság, merészség, becsület s kötelességérzet netovábbja, s magasabbra mutat, mint a csaták zajában küzdő;

hol az általános lelkesültség lángja s a tömeg ereje még a leggyávábbat is bátorságra tüzei s buzditja.

Rácz Flóris csendőr az óriási néptömeg vad rivalgásai között sem veszté el lélekjelenlétét, csodálatraméltó nyugalommal és hidegvérűséggel vette czélba Benke gyilkosait és jól czélzott lövésekkel földre teríté azokat, s így megboszulva bajtársának halálát, érvényt szerzett a törvénynek, s helyéről csak akkor vonult vissza, midőn további maradása czélnélkülivé s lehetetlenné vált.

E derék csendőr hősies és önfeláldozó tettéért, mely által intézményünk jó hírnevét és tekintélyét is jelentékenyen gyarapította, Ő császári és apostoli királyi Felségének 1884. évi márcz. hó 4-én Bécsben kelt legfelsőbb elhatározása folytán az I. oszt. vitézségi ezüstéremmel tüntette-tett ki.

Ugy intézményünk, mint egyesek érdekében szivből óhajtjuk, hogy hasonló eseteknél testületünk minden egyes tagja, Rácz Flóris csendőr férfias, elszánt, hidegvérű, kitartó és észszerű magatartását tündöklő példaként szem előtt tartsa, s jól jegyezze meg, hogy minden körülmény közt többre mehetünk a cselekvéssel, mint a legszebb s legértelmesebb beszéddel; azért legtöbbet mondó rövid válaszuk mindig csak a „tett“ legyen.

XVI.

Szomorú végű mulatság.

Pál János járőrvezető és Boldor László csendőr, ama feladattal lőn kivezényelve, hogy több községet és tárgyat portyázzon le, és ez alkalommal a szolgabírói hivatal felhívása folytán szentgothárdi Deák Kosztántint lopás bűntényért letartóztatva, az őrsre kísérje be.

A járőr a szolgálatot a megjelölt időben megkezdte és az őrkör kezdeténél előirt Noszoly és Feketelak községeket minden újság nélkül leportyázta. Szentgothárd községébe 11 órakor éjjel érve, a fentebb említett felhívásban megnevezett egyént felkereste és letartóztatta, az ottani falusbíróhoz kísérte, s mivel az azon éjjel uralgott sötétség miatt az utat a fogolylyal tovább nem folytathatta, őt reggelig őrizet alatt tartotta.

Reggel 8 órakor a járőr utját a bevonulásra megkezdve, midőn a falusbírótól az ottani körjegyzőségi irodához ért, az odavaló körjegyző együttesen a falusbíróval felhívta a járőrt, hogy lopási gyanuért a községi előljáróság által letartóztatott Mányikán Tanászia, Marosán Vaszília, Papp Todor és Prodán Dányilát, miután a két előbbi veszélyes egyén, ugyannyira, hogy a községi elől-

járóság nem kísértetheti be, vegye át és kísérje a szolgabírói hivatalhoz Kékesre, valamint hogy az átvétel előtt segíkezzen a járőr a községi előjáróságnak a letartóztatott egyének házában meg-ejtendő házmozgásánál.

Miután azonban a járőrnek az általa letartóztatott Deák Kosztántin foglya volt, Boldor László csendőr ennek őrizetére maradt a körjegyzői irodában egy nappali őrrrel, és Pál János járőrvezető csendőr a községi előjáróságnak reggel 8 órától délután 1 óráig segíkezett, de eredmény nélkül, és ekkor a járőr a körjegyzőségi irodában volt 5 foglyot átvéve, Deák Kosztántint megkötve, a más négyet pedig megkötözetlen kísérte Feketelak község felé.

Menetközben Deák Kosztántin ama feladást tette a járőrnek, hogy a lopott tárgyakat, melyekért őt kísérik, nem ő lopta, hanem azokat feketelaki Csursuj Danitól kapta. Évэгett a járőr a foglyokkal eme nap délután 3 órakor az ottani falusbíróhoz tért be. Pál János járőrvezető csendőr a foglyok őrizésére maradt, és Boldor László csendőr egy nappali őrrrel Csursuj Dani felkérésére és letartóztatására indult, feltalálta, letartóztatta és mintegy délután 4 órakor a bíróhoz kísérté.

A járőr a falusbíróhoz érve készítettett rántottát, hozatott egy liter bort és elfogyasztotta. E közben oda ment az odavaló görög katolikus

lelkész és a tanító. Ezek hozattak 3 liter bort és megitták a két csendőr-, bíró és ennek nevével. A foglyok pedig hozattak egy liter pálinkát, és azt evés közben elfogyasztották.

A borivás közben a járőr eladó 10 veder bor után kérdezősködött az ott jelenlévőktől, és miután a lelkész oda nyilatkozott, hogy ottani lakos Ketza Aleszandrának éppen annyi eladó bora van, ez a járőr által oda hivatott, és a 10 veder bor 12 forinton meg is vétetett. Mig a borra alkudoztak és megvették, egy liternyit vettek a hordóból kóstolólul és elfogyasztották.

Ezután a bor szekérre tétetett, a bíró udvarára szállíttatott, és a mint a bort eladó Ketza Aleszandru, és a foglyokhoz vegyült Ketza Filip állítja, az udvaron és szekeren lévő hordóból is huztak bort nádesővel, azonban hogy mennyit, azt nem tudják, mivel a bort csuprokba huzták és abból ittak addig, míg valamennyien jó kedvűek lettek.

Ekkor a foglyok közül Mányikán Tanászia egy furulyát vett elő, furulyázott, a csendőrök táncoltak, és a kötetlen foglyok, az eközben a lelkész után odajött Zsimborán Grigore cseléd és a foglyokhoz még elején csatlakozott Ketza Filippel együtt, eme alkalmat felhasználva, nádesőveket vettek elő, és rendre az udvaron levő hordóhoz lopóztak és abból szíva ittak. míg hasonlóul valamennyien megittasodtak, végül összebeszéltek, hogy menetközben a csendőröket megtámadják.

Este 8—9 óra között Butuz Onyisia fuvaros a borral Czegének, és a csendőrök a foglyokkal — Deák Kosztántint és Csuresuj Danit megbilincselve, és a más négyet megbilincseletlenül hagyva — Buza község felé indultak, Kékesre. A bírónál jelen volt többi egyén a birónál visszamaradt. Alig hogy a két csendőr a bírótól mintegy 50 lépésnyire haladt, Boldor észrevette, hogy oldaltáskáját a birónál hagyta, megállott és Pál János járőrvezetőnek azt megmondva, visszatért. Pál azonban nemhogy ekkor megállott és Boldort megvárta volna, hanem a 6 fogolylyal tovább haladt, és közben a bírótól kijött s a csendőr és foglyok után menő Ketza Filip állítása szerint, Mányikán Tanászia látva, hogy az egyik csendőr visszatért, nem igen akart menni, hanem folyton hátra maradozott; Pál pedig erre felboszankodva, a fegyverrel meglökte, Mányikán ekkor a többi fogolylyal szaladni kezdett; Pál utánok kiáltott, hogy megálljanak, mert más különben löni fog; a foglyok a falusbirótól 350 lépésnyire megállottak, és így már előbből összebeszélve, midőn Pál hozzájuk közeledett, a kötetlen négy fogoly rá rohant, őt a földre nyomta és kezéből Mányikán a fegyvert kiragadva, annak szuronyával Pál mellébe jobbfelől 2, jobb karjára a mint a mellét védte 4, jobb tenyere ujjai közébe 1, a jobbkar hóna alá 1, a bal karjára 2, és a balláb vastag czombjába 2 szurást döfött.

Eközben míg Pál megrohantatott, földhöz

veretett és bántalmaztatott, Boldor a bírótól kijött, és hallá Pálnak segély kiáltását; azonnal Pálhoz szaladt, de mire odaért Pált a földön fegyver nélkül találta, és a 6 fogoly megszökött volt.

Boldor ezt látva, azonnal Pál csendőr fegyverének kézre kerítése után indult, és elősegítve az akkor volt holdvilágtól, alig szaladt mintegy 100 lépésnyi távolságra, észrevette Marosán Vasziliát, ki midőn Boldort látta, hogy utóléri, visszafordult és mindkét karját kinyújtva, Boldort meg akarta fogni, de Boldor ezt észrevéve, sulyban tartott fegyverét sebesen „szuronyt-szegez” helyzetbe hozta, és a szuronymyal egy döfést irányzott az ellenszegülő bal vállába. Marosán eme döfés következtében elesett és Boldor közben hallva, hogy valaki a „Fruhwirth“-féle tápuska zárhengerét sebesen előre és hátra huzza, mely alkalommal a tárcsából 6 töltény kiesett, oda nézett a honnan a csörtetés hallszott s látva, hogy a megszökött fogoly Mányikán Tanászia, ottani lakos és esküdt Eke István kertje mellől egy fegyverrel kezében feléje czéloz és löni akar, és miután a billentyű folytonos játszásáról meggyőződött, hogy Mányikán a fegyvert lökészetbe hozni nem tudja, neki rohant, Mányikán ezt észrevéve, a fegyvert sulyba vette, Eke István kertjén igyekezett keresztül ugrani, azonban Boldortól utólérve, a kerítés tetején egy szurony döfést a bal-, és egyet a jobb karjába kapott, és miután Boldor mind e mellett látta, hogy Mányikán a

kertbe ugrott, a kezében levő fegyverrel egy ütést akarván Mányikán fejére mérni, de mire Boldor fegyver ütése Mányikán fejét érte volna, ez a kerítés mellé belülről leesett, és az ütés a kerítést érte oly sulyosan, hogy a fegyver csöve az előágy kupak belsővilágától egy fél centiméternyire elhajlott. Boldor ekkor utánna ugrott és a kezében levő fegyvert kiragadta. Boldor a fegyvert vissza véve, Mányikánt ott hagyta, és Pálhoz sietett, hogy őt felemelje, a falusbiróhoz vigye, őrizet alá helyezze, és ennek megtörténte után, a megszökött foglyok összegyűjtéséhez fogjon; azonban midőn Pálhoz ért, ez fel volt kelve és előtte feketelaki lakos, Zsimborán Gligore állott, ki hasonlóul, mint Pál állítja, őt megtámadta, és kinek Pál, miután a földről felugrott és kardot rántott, a bal fülét levágta. Hogy Zsimborán miként került Pál elé, azt megtudni lehetetlen, mivel a tett helyén Pál csendőr, a foglyok és Ketza Filipen kívül senki sem volt.

Boldor csendőr Pált és Zsimboránt a falusbiróhoz kísérte, mindkettőt a fenntebb irt módon őrizet alá helyezte, és ennek megtörténte után a megszökött foglyok összegyűjtéséhez fogott. Letartóztatta Marosán Vasziát ama helyen, a hova leesett volt, Csuresuj Danit, Eke Istvánt, Pap Todor és Prodán Danyilát a falusbiró kertjében.

A megnevezett és letartóztatott foglyok Boldor László csendőr, két esküdt és két éjjeli őr által a feketelaki birónál őriztettek reggel 8 óráig;

ekkor Pált tulajdon költségén előfogaton, Marosán Vaszilikával, a többieket pedig gyalog az őrsre kísérte. A megszökött többi fogoly később a hatóságnál önként jelentkezett.

E kötelességsértés felett a kerületi hadi törvényszék hozott ítéletet; az ellenszegülők is, de a csendőrök is elvették megérdemlett büntetésüket.

XVII.

A mariseli rablógyilkosságról.

„Régi dal, régi dal, régi dicsőségről.“

Igaz, régen történt, a mit most el fogunk beszélni; hanem mert oly tanulságos az esemény, hogy kár lenne örökre a feledékenységgel homályában elenyésznie, helyesnek véljük azt, az idő viszontagságai által megbarnított actákból, a következő főbb vonásokban nyilvánosságra hozni:

1881-ik évi szeptember hó 9-én Péterffy Domokos kolozsvári törvényszéki vizsgálóbíró az erdélyi m. kir. I-ső számú csendőrkerületi parancsnokságot értesítette, hogy ugyanazon hó 8—9-ike közötti éjjel Sztán Tódor Marisel községi bíró számos felfegyverkezett gonosztevő által meggyilkoltatott és kiraboltatott.

Nevezett vizsgálóbíró a helyszínén megejtendő ténykedésének támogatására 10 főből álló csendőrségi karhatalmi segédletet kért, mely neki rögtön rendelkezésére bocsáttatott; — egyuttal pedig a csendőrkerületi parancsnokság Gálffy Gyula csendőr hadnagyot Marisel községbe oly utasítással rendelte ki, hogy a rablók kinyomozása céljából minden lehető kövessen el, és az ott megjelenő csendőr-legénység felett a parancsnokságot vegye át.

Marisel község Kolozsvármegye gyalui járásának hasonnevű havasa alján fekszik, s mint aféle hegyi községben a házak úgy szét vannak szórva, hogy a szomszédok egymástól 1—1 óra járásnyira laknak. A bíró háza is — ámbár a falu közepén — egészen magánosan álló épület volt.

1. Az előnyomozás.

A gyilkosság és rablás lefolyásáról Gálffy hadnagy ur szept. hó 10-én este a következőket jelentette:

„1881. szeptember hó 8-án este 8 óra után Sztán Tódor falusbíró, ki a falu kellő közepén lakik, nyári lakszobájában Gyelán László körjegyzői segéddel vacsorához ült: míg neje Borle Mária és szolgálójok Puresel Palagya a kemence mellett ültek. 10 órakor este a bíró neje kutyaugatást hallott, mire — annak okát megtudandó — kiküldötte szolgálóját. A szolgáló a szoba előtti tornácra kimenvén látta, hogy a házba sok ember tódul be, egy öt nyomban követett rabló által észleletének bejelentésében az által akadályoztatott meg, hogy erősen az ajtó mögé lőketett.

Ezután a rablók gyorsan a szobába tódultak s az a ki először bement, Sztán falusbírónak egy kétesövű pisztolyt szegezve mondá: „Add ide a kassza kulcsokat és mutasd meg, hogy hol a pénzed, ha életedet szereted“; mire Sztán a rablót megragadta, de csakhamar elereszteni kényszerült, mert a szobába tódult mintegy 25 főnyi

rabló közül többen öt fején és nyakán oly súlyosan megsebesítették, hogy annak következtében eszméletlen állapotban a földre rogyott; de ezt a rablók még nem elégetve meg, Sztánt felkapták és magasra emelve fejjel a falhoz vágták.

Ezzel egyidejűleg többen a Sztán nejét támadták meg; hajánál fogva a földre verték, s egy általuk viselt fehér szűr borítva fejére, egy rabló hátára ült, egy másik pedig a falra felakasztva volt kantárszijat levágva, kezeit hátra kötötte.

Gyelán László körjegyző-segédet ugyancsak a betöréskor föbeütve, földre terítették, zsebeit kikutatták s 27 frt — 3 drb 5 frtos és 12 drb 1 forintos — bankóból álló pénzét, 1 katona szabású köpenyét, melynek belsejében 199 vagy 155 számok vannak himezve, elvették; azután kezeit hátrakötözték, az ajtó mellé hurczolták, hová bevitték az udvarról a 3 szolgát is, s mindnyájuk fejére bundát borítottak, s arra még egy ágyat is ledöntve, hozzájuk örül egy fegyveres rablót állítottak fel. A szolgáló, Purcsel Palagya, a nagy zajban kimenekült ugyan a szobából, de künn 6 rabló által megfogatott, kezei hátra köttettek, és így bevitetett a szobába, hol Gyelán is, mint a 3 eseléd, hasonló elbánásban részesült, ezután Sztán nejét a rablók kivezetvén, a szoba ajtaját reájuk zárták.

Az udvaron a Borle Máriának oldalán lévő kötényére akasztott kulcsokat a rablók levették és azzal a lakszobáik mellé épített kamarát fel-

nyitották, hol az időben, miután a lakszobákat tisztogatták, a Wertheim-szekrény is állt.

A kamarába érve gyufát gyújtottak, s azután az ott volt gyertyák közül gyújtottak meg egyet, s annak világánál körültekintve először is a pénzszekrényhez léptek és a községi birótól már elvett kulcsokkal nyitogatni kezdték.

Kiss Ferencz kőműves még 3 kőműves társával a padláson hálván, midőn a zajra felébredve, a lépcsőn az udvarra lement, számos rabló által támadtatott meg, kik őt bántalmazták, de azzal — miután egyik rabló őt felismervén, sajnálkozólag pártfogásába vette — felhagytak és a Wertheim-szekrényhez vezették, ott a kulcsokat kezébe adták, megparancsolván neki, hogy nyissa fel annak ajtaját, melyet Kiss nem tudván kinyitni, őt egy sarokba dobták, egy szűrrel beterítették s egy rabló által feléje tartott s lövésre kész fegyverrel őriztették.

Sztán nejét a Wertheim pénztárnak háttal állították fel, és a pénztárt sok próbálgatás után felnyitották, mi alatt az asszonyt hátsó alfelébe lándzsával szurkálták, hol súlyos sérüléseket szenvedett. Midőn a szekrény kinyílt, abba valamenynyien belenyultak, miközben az egyik a másik istenét szidta. A háziasszony állítása szerint, ki a pénztár volt állásáról biztos tudomással nem bir, férje pedig magánkívül halálküzdelmek közt fekszik, — a szekrényből kivettek 5—6 ezer forint bankó pénzt, mely állt 100, 50, 10, 5 és 1 frtos

bankjegyekből, azután ezüst és arany pénzeket. A pénz-szekrényben volt, de az asszony által tartalmukra nézve nem ismert számos értékpapír és kötvényeket a szobába vivén, teljesen elégették. Papp Miklós gyalui szolgabíró, ki a ház viszonyai-
val közelebből ismerős, magán nyilatkozata szerint a bankópénz mintegy 20,000 frt, kötvény pedig mintegy 500 darab volt, a mit azért állit, mivel a káros azokat egy iven iktatván, folyó számmal látta el, s ő az iven már 800 folyó számot látott.

Amennyire a háziasszony visszaemlékezni képes, előadja, hogy a rablók elvittek még:

- uj köteleket,
- zsákokat (fekete csíkkal, egyben veres csík),
- czin-kanalakat,
- 3 egész szalonnát,
- 4 füstölt oldalt,
- több sonkát,
- egy négy éves herélt pej paripát (homlokán kis fehér csillaggal),
- 1 nyerget,
- sok fehérneműt,
- 1 ezüst lánczot,
- 1 arany zsebórát,
- 2 zsebkést (egyik zergeszarvnyelű, két pengével, másik fekete csontnyelű, 3 késsel),
- 3 tajték pipát (egyik közepén megvágva),
- 4 pár csizmát (azok közül egyet a bíró lábáról húztak le),

- 1 vég gyapottas vásznat,
- 1 kétesövű } lőfegyvert,
- 1 egyesövű }
- 1 drb 6 lövetű forgópisztolyt,
- 1 kis fehér csontnyelű zsebkést.

Miután a rablók a pénztárt kiürítették, az asszonynyal a padlást, honnan a sertéshúsfélét vitték el, mutattatták meg maguknak; azután a nőt Kiss Ferencz köművessel együtt a kamarába zárták és eltávoztak.

A rablók az eskü alatt kihallgatott számos tanu állítása szerint 40—60-an voltak, (mint később kiderült csak 25-ön voltak) — mit a tanuk nagyrésze úgy számít, hogy a bíró szobájába mintegy 25-ön mentek be, hogy ott alig tudtak mozogni, azonfelül az udvar mindenhol elállva, tele volt, a 3 szomszédház 4—4 rabló által tartatott megszállva, kik a kijött embereket lelövés-sel fenyegetve, házaikba visszautasították. Valamennyien feketére voltak befestve. Fegyverzetök fejsze, lándzsa, balta, pisztolyok, vadászfegyverek, régi szuronyu katona puskák voltak. Öltöztük albáki, abrudbányai viselet szerint kék mellény, fehér harisnya, bocskorból állt, de voltak közöttük bő gatyások is.

Bűnjelül visszahagytak egy kétélű, rövid nyelű, éles lándzsát, 1 kétesövű előltöltő pisztolyt, melynek fogantyuja sodronynyal van összekötözve, egy puskatöltő vasvesszőt, és egy tekercs viaszgyertyát.

Mivel igen sok gyanuok van arra, hogy a rablók albákiak voltak, vagy ha nem is mind, de egy része; ennek folytán Gálffy hadnagy 13 csendőrrel, s e hó 10-én délután Mariselbe szintén megérkezett Péterffy Domokos kolozsvári törvényszéki vizsgálóbíró és Dr. Biró János kolozsvári kir. ügyész urakkal másnap reggel Albákra indultak. Dr. Szöcs Emil törvényszéki orvos, Dr. Bartha János kolozsvári városi orvos urak szintén megérkezvén, Sztánt és nejét megvizsgálták s úgy találták, hogy előbbi oly életveszélyes sérüléseket szenvedett, hogy életéhez kevés a remény (3 nap múlva meghalt,) utóbbi súlyos testisértéseket szenvedett. Ezenkívül még több községi lakos, kik házukból kiléptek, és 3 szolga részint súlyosan, részint könnyen bántalmaztattak.

Vakmerőségük jellemzéséül felhozom, hogy a rablók egy része, míg a másik rész künn és a kamarában az asszonynyal foglalkozott, a szobában inni vizet kért, s mivel az nem volt friss, a szolgálóval frisset hozattak; később a tüznél egy fazék paszuly főzeléket találtak, s minthogy az nagyon savanyu volt, a szolgálónak az Istenét szídták, de a főzeléket azért mind elfogyasztották, s egyáltalában oly vakmerően viselték magukat, mintha csak otthon voltak volna.

Péterffy Domokos vizsgálóbíró ur kéri a parancsnokságot a Zaránd- és Biharmegyében közbiztonság fentartására hivatott hatóságokat az elrabolt tárgyakról, különösen a lóról rész-

letesen táviratilag értesíteni, minthogy a vizsgálat folyamán gyanu merült fel, hogy különösen a ló Zaránd vagy Biharmegye felé vitetett volna, és valószínűleg Belényes vagy Körösbánya vidékén fog elárusíttatni.

Ugyanazon hó 12-én Albák községben kelt jelentése pedig így szól:

„A vizsgálóbíróság ma délután Topánfalva felé Kolozsvárra elment. Péterffy vizsgálóbíró ur intézkedése folytán biharmegyei csendlegények a Körös völgyén és a lupsai havasokon portyázni fognak. Én a fentemlített havasi erdők egy részét már beportyáztam s mihelyt a kért erősítés megérkezik, azonnal minden irányban erélyes üldözést indítok meg, a járőrök fontosabb részét magam vezetvén.

Igen megnehezíti működésem azon körülmény, hogy a kezeimnél levő térképen az Albáktól nyugotra levő rész nincs meg. Kérem a szárnyparancsnokságot Lukáts százados szárnyparancsnok ur térképét elkérve, azt használat végett Topánfalván át Albákra megküldeni. A gyalui járőr Schnorrer Károly őrmester és 3 csendőr Mariselen a rablás után kora reggel találkozott, és utját az útközben hozzácsatlakozott topánfalvi 2 csendőrrel állítólag Belényes felé folytatta, de az eredményről még nincs tudomásom. — Konert Ferencz őrsvezető és Szabó Ferencz csendőrből álló járőr albáki Onutz Gyorgye bikiseli erdőőrt letartóztatta, és 11-én délután 3 órakor Mariselbe

kisérte, hol a vizsgálóbíró ur által kihallgattatván, minthogy alibijét igazolta, szabadlábra helyeztetett. Onutz letartóztatása a csendőr-parancsnokság távirati parancsára történt.

A **mozgó** rablóbanda most vett tudomás szerint Szkerisorán több helyen rabolt és itt többeket bántalmazott.

A további nyomozás felől szintén Gálffy hadnagy ur szeptember hó 15-ről keltezve ezeket jelenté:

„Folyó hó 12-én délután Péterffy Domokos vizsgálóbíró az ügyész urral Albákról elutazván, 13-án reggel 5 órakor a következő intézkedéseket tettem:

Popovics János őrmester mint 1-ső üldöző járőr reggel 5 órától 5 csendőrrel Szkerisora éjszaki részét érintve La Marsoja felé halad.

Azon reggel 5 órakor megérkezett Schnorrer Károly őrmester és Hállá János csendőrből álló járőr jelenté, miként tudakozódás folytán azon véleményben van, hogy az üldözött rablók nem lehetnek máshol, mint a Kelenyásza havason.

Erre mint 2-ik üldöző járőr Schnorrer Károly őrmester és 9 csendőrrel azonnal a Kelenyásza havas felé indultam, Hállá János csendőrt pedig, kinek különben is csizmája talpa leszakadt volt, a lakatlan s csakis hivatalnokok számára megszállóul épített erdősz-háznál visszahagytam, azon utasítással, hogy a netán érkező csendőröket,

vagy hivatalos leveleket avagy hirmondókat utánam Kelenyászára küldje.

Déli 12 órakor La Marsojára érve, ott találtam az 1-ső üldöző járőrömet és Eröss Áron őrmestert a topánfalvi őrsről 3 csendőrrel, valamint a gyalui őrsről 2 csendőrt, kiket Schnorrer őrmester hagyott volt Eröss rendelkezése alatt, mig engem felkeresend. Eröss őrmester jelentette, hogy a gyalui járőrrel (Schnorrer őrmester 3 csendőrrel) Mariselen f. hó 10-én délelőtt 8 órakor, tehát a rablás után való nap reggel találkoztán, azonnal üldözéshez fogott s leportyáztá Albákot, La Ursuját és La Marsoját, de hireknél egyéb eredményhez nem jutott.

Egy órát pihenve a Kelenyásza havasra következő rendben meneteltem, illetőleg portyáztam fel:

Eröss őrmester 7 csendőrrel Valea Kelenyásznak; én 6 csendőrrel Krapuarecz és Katzeinek; Popovics őrmester 8 csendőrrel Klusu havasnak.

Ezen három járőr minden ösvényt, esztinát, kalibát felkutatva, Kelenyásza havas biharmegyei részén (tetején) délután 5 órakor találkozott. Gálffy hadnagy és Popovics őrmester járőre nem észlelt semmit; Eröss őrmester jelentette, hogy a hegységnek álláshelyünkhöz közeli völgyében egy vízcsurgónál levő kalibában fris lónyomot és tűz után maradt perjét talált, mi feltételezni engedi, hogy a rablók a lopott lóval egy vagy két nap-

pal előbb ott lehettek, minthogy más a falukból künn nem volt, mert 7-én a havasi pásztorok a rablókat Albák, illetőleg Marisel felé menni látták, s miután azok tőlük a kenyeret és túrót elrabolták, annyira megijedtek, hogy most egy emberi lélek sincs a határban, mi a nyomozást, miután senkitől tudakozódni nem lehet, igen megnehezíti, mivel a rablók senki által nem figyeltetve, szabadon mozoghatnak.

Este 6 órakor Mayer Flóris őrmester a b.-hunyadi őrsről László András próbacsendőrrel Biharmegye felől jöve jelentette, hogy Gyurkuczát, Kelenyásza egy részét La Bradatanig leportyáztán, faszállító, emberektől azon tudomást vette, hogy a Türesznél (La Bradatán Biharmegye) f. hó 10-én a rablók az ott volt csordából egy disznót leöltek és igen vigan lakmároztak. Valamennyi — vagy 15-ön — magyar ruhában volt, egy fehér katona kabátban, katona szuronyos puskával, ketten uri ruhában, kik közül egyik parancsnokolt és tokos forgópisztoly volt derekán.

13-án éjjelre a következőleg intézkedtem:

Az összes csendőrök a havas tetején egy kalibába; onnan 6 csendőrt a Kelenyásza havasról Biharmegyébe egyedül kivezető uthoz, 1 őrmester és 6 csendőrt a Kelenyásza havas tetejéről Erdély felé egyedül kivezető út mellé, a sűrűbe a legéberebb lesállításra. (Kelenyásza havas a tétőn el van árkolva; az egyik rész Biharmegye, másik Erdélyhez tartozik s így van a két kijárat.)

A kaliba ajtajába 1 csendőrt felváltással őrü rendeltem. 14-én reggel 4 órakor a lesállásban volt járőröket bevontam és következő parancsokat adtam ki:

1. Popovics őrmester 7 csendőrrel Grimásza Batriu, Apatyiu Piatre, Bolicsane La Grappe, Viese Apa Gyau, Kumpeu La Bradatan, azután a tolvajok hegyéig s a körülményekhez képest tovább Biharmegyébe Petrásza és Belényesre, s vissza Albákra portyázik.

2. Mayer Flóris őrmester, Schnorrer Károly őrmester és 4 csendőrrel Felső-Gyurkueza, Gyalu, Kalului, Felső- és Alsó-Béles, — vissza Albak felé Viese La Szirty, La Ursujára portyázik.

Bélesről Mayer őrmester Csifó Miklós csendőrrel őrsére, B.-Hunyadra, bevonul azért, mert az őrsön csak Schwarczleitner őrmester van, arra pedig Mayer őrmester nyilatkozata szerint nem lehet számítani, mert menni sem tud. Csifó csendőr különben beteg is.

3. Gálffy Gyula hadnagy, Eröss Áron őrmester, Konert Ferencz őrsvezető és 5 csendőrrel Kasze De Ptyátre, Lapus, Felső Girga, Alsó Girga, Lezes (Szkerisora) Albakra portyázik.

4. Pap Gligor csendőr, Hegyi György és Süle András próbacsendőr Muncsel Máre havasra a szárnyparancsnokság f. hó 9-én kelt távirata folytán ott portyázó csucsaik járőrrel találkozni, tőle hirt szerezni és utasítani, hogy azon őrs az

ottani havasokat folytonosan portyáztassa és az észleletekről nekem jelentést tegyen.

Popovics János őrmester, Schnorrer Károly őrmester, Papp Gligor járőrei még eddig nem vonultak be; én Szkerisoráról délután 3 órakor Albákra azon czélból vonultam be, hogy itt a netalán érkező csendőrök felől rendelkezhessem, vagy esetleg az érkező leveleket átvehessem, — magammal hozván Konert Ferencz topánfalvi őrs-állománybeli őrsvezetőt, kit miután őrsükön senki sincs honn, s különben is lába fáj, őrsére útba-indítok. Eröss Áron őrmestert Szkerisorán hagytam azon utasítással, hogy a majdnem 46 klm. területen fekvő helységben még 2 napig portyázzon és valamennyi gyanús és közártalmu egyén házánál motozást tartson.

Az egész vidéken páni rettegés uralg, mindenki csak csendőrt akar látni, s azt beszélik, hogy az itteni birónak, papnak és erdővédnek, s a szkerisorai birónak megüzenték a rablók, hogy mindenképen meglátogatják.

Az itteni közártalmu egyéneknél, kik közül Togya Nikulaj mint különben is igen vérengző és veszélyes egyén, ez ügyben igen kompromitálva van, magam tartottam meg a motozást f. hó 12-én, a megérkezéskor rögtön; de eredmény nélkül. Togya Nikulájról ugyanis az van állítva eskü alatt, hogy ő azt izente Sztán Tódornak, hogy „nem sokára véget fog ő vetni neki“, továbbá idevaló Túr Pável után beszélték többen, hogy

Túr őt 10-én a rablás után löfegyverrel kezében azon helyen látta, hol a rablók átmentek; de Togya Nikuláj mindkét vádat eltagadta a bíróság előtt, sőt azt állítá, hogy neki fegyvere sincs, minek folytán a vizsgálóbíró ur által szabadon bocsáttatott.

Túr Pável fával Kolozsvártt járt, 17-én talán haza érkezend. Kihallgatom, s ha állítása mellett megmarad, úgy Togya Nikulájnál újból motozást tartok, lakása körül pedig minden éjjel lesállást tartatok.

Jelenleg 4 altiszt és 27 csendőr van rendelkezésem alatt (ezek név szerint is fel vannak említve.)

Göthmann Bódog hadnagy, nagy-enyedi szakasparancsnok ur, másnap délután megérkezvén, délelőtt La Ursoja felé járőrbe indult, nekem levelet hagyva hátra, hogy holnap este vagy holnapután délbe visszatér.

A rablókat illetőleg azon véleményben vagyok, hogy azok egyrésze (10 fő) biharmegyei Petrásza vagy Belényes községek felé, parancsnokságunk területéről elvonult, mivégből kérem a parancsnokságot, a biharmegyei alispáni hivatalt megkeresni, hogy megyéje jelzett részén nagyobb számú csendlegénységgel portyázásokat rendeljen el.

Folyó hó 7-én Togyer Szimtyon Putyinka albáki lakos az albáki erdőn künn lévén, mintegy 20—30 főnyi, szuronyos puskákkal, lándzsákkal,

fejsekkel felfegyverzett rablóval találkozott, köszönt nekik, azonban egyik közülök hozzá ugrott és szuronyos puskájával jobb vállára ütve, azon két cm. hosszú, 5 mm. széles sebet ejtett, és ezután tovább futott.

A csendőrkerületi parancsnokság mindjárt az esemény megtudásakor távirati jelentést tett a belügyminiszterhez, honnan rögtön ily távirat érkezett:

„Kolozs megyei mariseli községi birónak lakásán történt megtámadtatása, bántalmaztatása és kiraboltatásáról tüzetes jelentést várok.”

A belügyminiszteriumban, mint azt Prónay államtitkárnak a fentebb idézett távirat után 2 órával később küldött sürgönye bizonyítja, eleinte az a feltevés uralkodott, hogy talán boszúból mariseli lakosok követték el a rablógyilkosságot; de a már előadottakból is látjuk, hogy e feltevés nem bizonyult valóznak.

Csakhamar a véres esemény megtörténte után az összes hazai hírlapok egész borzalmas részleteket közöltek róla, s maga genialis írónk gróf Teleky Sándor is irt róla egy élénk cikket, melyet — ha jól emlékszem — én a „Regényvilág” című folyóiratban olvastam.

Valóban mintha szellők szárnyain repült volna róla a hír, oly gyorsan terjedt mindenfelé.

Ily körülmények között tehát a bűnügyi előnyomozásoknál annyira szükséges titoktartás majdnem lehetetlenné vált, de csendőrségünk, talán

épen azt ellensúlyozandó, a legmesszehatóbb intézkedéseket tévé a tettesek kézrekerítése tárgyában, s igazán bámulandó erélylyel és kitartással kutatott az idő viszontagságai által is kétszeresen fárasztóvá vált havas hegység közt.

Többször említett hadnagy ur szeptember 22-én Belényesen (Biharmegyében) kelt jelentése a helyzetet igen találóan jellemzi, legezélszerűbbnek vélem tehát ismét csak ezt idézni:

„Folyó hó 19-, 20- és 21-én Gura Arézi, Skerisora éjszaki és nyugoti részét, Lapus, Vurvu Czapuluj havasokat, Kisko Bragyet, Bnost, Dregánfalva és Négerfalva biharmegyei községeket leportyázva Belényesre érkeztem. Ezen portyázás alatt azon meggyőződésre jutottam, hogy a rablók Kelenyásza Petrósa község felé erre vették utjokat.

Itt a szolgabírói és járásbírói hivatalban megjelentem, de a hivatali főnököket honn nem találtam. Nagy József járási csendbiztost honn találva, vele azonnal értekeztem, s ő közleményeim után majdnem biztosan állítja, hogy a Mariselen elkövetett rablás tettesei az ő járásában levő közártalmu egyének és az itt már régebben garázdálkodó mozgó rablók, kik e hóban itt is több vakmerő rablást, illetőleg rablógyilkosságot követtek el.

Ezen garázdálkodások oly mesésen adattak tudomásomra, hogy azokat részint azért, részint pedig a bűntények sokasága miatt itt fel nem

sorolhatom. Az itteni hatóságok kellő erővel nem rendelkezvén, bár a rablókról, kik a Kelenyásza havas alatt e hó elején megjelentek, tudomással bírtak, az Erdélybe való behatolást meg nem akadályozhatták. Egy csendlegény ugyanis jelen volt Kocsuba községben, midőn ott a rablók mintegy 20-an megjelenve, rablást követtek el.

Itt épen most igen megbízható egyéntől a járási csendbiztos jelenlétében azon tudomást veszem, hogy 13 rabló a Pokola falu melletti erdőben tanyázik. Ennek folytán este a sötétség beálltával én 7 csendőrrel és a csendbiztossal a pokoli erdő átkutatására indulok, azután az ezen járásban lévő összes közártalmu egyének üldözését kezdem meg.

Az itteni főerdészeti hivatal ellenőrijétől szintén most azon tudomást veszem, hogy Göthmann Bódog hadnagy ur az ide mintegy 5 óra járásnyra fekvő biharmegyei Magura községben és határán portyázik mintegy 18 csendőrrel.

Magura községét, a mint a Pokola erdőbeni működést befejeztem, azonnal átportyázom az itteni csendbiztossal, ki ott biztos eredményt helyez kilátásba, mert itt különben is általában tudva van, hogy azon falu a rablók tanyája, kik az erdélyi szkerisorai- és lapusiakkal folytonos összeköttetésben vannak.

Az itteni megyefőnökség kérelmére Tonkón és Boél községben 1 század katonaság tanyázik, kik már is igen tömeges elfogatásokat eszközöltek.

Aradmegyében pedig honvédség működik s így reményem van, hogy a számos csoportokban czirkáló rablók ismét az erdélyi havasok felé szoríttatnak, hol a Bihartól Kelenyásza havasig folyton czirkáló járőreimmel találkozniok kell.

Kérem a szárnyparancsnokságot a csucsaí őrsnek meghagyni, hogy a Biharmegye határán levő összes havasokon folytonosan járőrködtessen.

Az eddig elért eredményről az időközben szintén a helyszínére kiment Tisóczky László őrnagy úr Topánfalváról szeptember hó 24-én ily jelentést terjesztett elő:

„Folyó hó 20-án ide megérkezve azonnal kimentem Albák község Gura Aradi részébe, hogy Gálffy vagy Göthmann hadnagy urakat a mariseli rablás ügyében tett eddigi intézkedéseikre és az eredményre vonatkozólag kihallgassam.

Folyó hó 21-én megérkezve Gura Aradi-ra egy ott levő és elhagyott erdészlakban a viszonyokhoz képest meglehetősen jól elhelyezve találtam a nyomozó különítményt; de honn csupán 3 csendőr volt, a kik jelentették, hogy Göthmann hadnagy úr 11 főnyi járőrrel folyó hó 18-án reggel Szkerisorán és Vidrákon át a Gaina és Bihar havas, valamint az ezen havasokra dülő Arad- és Biharmegyék határainak leportyázására indult; továbbá megtudtam a honn levő csendőröktől, hogy Gálffy hadnagy úr 7 főnyi járőrrel Szkerisora község Lapus nevű részén és a Vurvu-Capu havason át Biharmegye határszélére portyázott.

A többi legénység pedig Albák és Szkerisora községek felette elszórt házaiban lakó közártalmuak és gyanusoknál való házmozgások és puhatolások eszközlése végett volt kiküldve.

Minthogy a hadnagy urak bevonulásának ideje nem volt tudható, — azon parancs visszahagyása mellett, hogy az előbb bevonuló azonnal jelentkezzék nálam Topánfalván, — vissza utaztam Topánfalvára, hogy ez idő alatt a járási szolgabíró urral értekezve, a szükséges további intézkedéseket a különítmény felállítására vele egyetértőleg megállapítsam.

Folyó hó 23-án esti 9 órakor megérkezett Göthmann hadnagy úr Topánfalvára és jelentette, hogy miután a rabló banda nyoma a Bihar- és Torda-Aranyosmegye határán levő Vurvu-Capu havason elveszett, annak feltalálása czéljából 11 emberrel Szkerisórán és Gainán át Aradmegye határán Nagy-Halmágyig, onnan — Bihar havasalji községek leportyázásával — Pojana, Rézbánya, Fanác, Kimpány és Magura biharmegyei községeken és a Bihar hegység éjszaki és nyugoti rengetegein át Gura Aradi-ra portyázott, — az említett községekben lakó közártalmu egyének házait behatóan átkutatta; a közártalmuaknak a rablás idejében hol tartózkodása után puhatolt, de említésre méltó eredményhez nem jutott; — arról azonban meggyőződött, hogy a banda magva vagyis mozgó része nem tartózkodik az itteni vidékeken, hanem áthúzódott Biharmegye Beél és Butyin vidékén levő rengeteg erdőségeibe.

Gálffy hadnagy ur folyó hó 23-án délig nem vonult be Gura-Aradi-ra; tehát portyázása eredményét nem ismerem, de valószínűleg ugyanarra fog szorítkozni, mit Göthmann jelentett.

Göthmann hadnagy jelentése szerint a banda — állítólag 20 — 25 fő — a Vurvu-Capu oldalán láttatott utolszor, s ez valószínűleg átvonult Biharmegyébe, — egy része az ottani havasalji községekben lakva, ismét elszakadt a bandától és csak a megmaradt rész vonult beljebb Biharmegye erdeibe.

Hogy az albáki, szkerisorai és lapusi lakosok többen voltak részesek a rablásban, az bizonyos; de még most semmit sem visznek a tolvajok haza házaikhoz a lopott tárgyakból, hanem azokat, valamint fegyvereiket is a havasokban levő rejt-helyeken tartják, — az ily rejt-helyek pedig ezen hegységekben számtalanok. Tekintve, hogy a banda ezen vidéken nem létezik, — az itt levő 37 főnyi legénység együttartása feleslegessé vált. A csendőrpárancsnokság meghagyása, valamint az itteni járási szolgabíró urral eszközölt értekezés alapján az összes legénység bevonulását elrendeltem, kivéve a 8 altiszti tanonczot, kik mindaddig viszsza maradnak Albákon (Gura-Aradi), míg az ott felállítandó 8 főnyi különítmény által felváltatnak.

Ezen felállítandó különítmény legcélszerűbben azon kincstári épületben volna elhelyezendő, a melyben a csendőr legénység jelenleg van, — minthogy ezen pont legközelebb esik azon vonal-

hoz, a melyen a rablók be- és kivonultak, vagyis a havasi utak csomó pontjához, a Kelenyásza hegységhez. A Kelenyászára és ennek vidékére kell tenni a szomszédos kolozsmegyei őrsökkel való találkozási pontot is; Gura-Aradi-hoz közel esnek a megfigyelendő gyanus lakosok, és végre alkalmas épület az elhelyezésre sem Albákon, sem Szkerisorán a jelenleg használaton kívül nem is található, minthogy a hajdani csendőr laktanya Szkerisorán, ugyszólva, tökéletesen tönkre van menve; — a felette szegény, piszkos és férgekkel is eltelt lakosságnál való elhelyezés pedig sem a szolgálat érdekének, sem pedig a legénység egészségének meg nem felelne.

Végül még azzal is támogatom a különítménynek Gura-Aradin való elhelyezését, mivel a legélénkebb közlekedés ezen vidékről a Kelenyászan át, innen történik, és a Vurvu-Capun átvezető második közlekedési ösvény is ide ágazik.

A különítmény szállásának berendezése tárgyában az itteni járási szolgabíró úrral értekeztem, és ez azonnal intézkedett a szükséges berendezési tárgyaknak a községi lakosok által való kiszolgáltatásáról.

A különítmény nézetem szerint a hó leeséséig volna meghagyandó, s felosztatása után a nyomozási szolgálat egész mérvében a megerősített topánfalvi őrsre szállna.

Érintkezésben léptem az itteni intelligens lakossággal, erdészeti hivatalnokokkal, valamint a

helyi szolgabíró úrral is, és kikértem a mariseli rablásra vonatkozó nézeteiket. — Ezen nézetek különbözők, de abban mind megegyeznek, hogy a banda eleinte csekély számmal Biharmegyből indult ki, s útközben szaporodott föl havasi, de különösen albáki lakosok csatlakozása folytán; a rablás megtörténte után az albákiak újból elszakadva a bandától, ez ismét csekély létszámra olvadva le, huzódott újból Biharba.

Ezen nézetek helyességét igazolja a csendőrök által kipuhatolt azon körülmény, hogy két nappal a rablás előtt a nagyváradi román püspöknek Biharmegye határán levő fűrészmalmaitól délre eső két esztinánál részben fekete posztó ruhába, részben bő gatyába és fehér gubába vagy szürbe öltözött, de mindnyájan hosszú száru csizmát és kis fekete kerek kalapot viselő fegyveres egyének jelentek meg, — az egyiknél 6, a másiknál 2 főnyi csoportban; más négy vagy öt, a fentirt módon öltözött egyén pedig a Petrárszai papnak a most említett esztinák közelében legelő disznó csordájából egy 3 éves disznót lőtt agyon és földarabolva magával vitte; az előbb említett esztináknál megjelent rablók pedig 14 sajtot és 1 juhot raboltak el.

Mindez Biharmegye területén történt.

Hogy albákiak a Kelenyásza körül azután csatlakozva a bandához, a rablásban részt vettek, azt tanúsítja a mariseli bíróvallomása, mely szerint a rablók nagyobb része albákiasan öltöz-

ködve és arezuk bekormozva volt; — tehát tartaniok kellett a felismeréstől.

Tanúsítja továbbá az albákiak részvétét a rablásban az is, hogy az albákiak közül nagyon sokan — állítólag 100 gazdánál több — adósa lévén a kirablottak, adósleveleiket megsemmisítették, mi idegen rablóknak nem feküdt volna érdekében.

A kirablott neje és cselédei továbbá azt is előadták, hogy a bekormozott rablók megkísérlették magyarul beszélni, de ezen nyelven nem bírván kellőleg értekezni, csak hamar albáki kifejtéssel oláhul beszéltek. — Ez szintén arra mutat, hogy a rablók albákiak és szkerisoraiak lehettek részben, minthogy ezek folytonosan csebrekkel kalandoznak Magyarországon és ott valami keveset tanultak magyarul, de folyékonyan nem tudnak. — Ezek cseberkereskedéskor kalandozásaik alkalmával érintkezhettek a nagyon rossz hirben álló körösvölgyi (szkerisenyi) lakosokkal is. — Ezen körösvölgyi lakosság pedig épen úgy van öltözködve, mint a hogy a rablók egy része volt.

Schnorrer Károly őrmester, gyalui őrsparancsnok, a rablás utáni reggel egy járőrrel találkozott Mariselben, — ezzel egyesülve vagyis negyedmagával azonnal a rablók üldözésére indult; a nyomokat egész az albáki határig követte, ott egy helyen a talaj nagy mérvbeni letiprása után a nyomok tökéletesen megszűntek.

Ezen körülményből az következtethető, hogy

a tiprás helyén a préda elosztása történt, és innen az albákiak elszéledtek lakásaikra.

Schnorrer ugyan beható nyomozásokat eszközölt a körülfekvő házaknál, de semmi gyanust sem sikerült felfedeznie.

Minthogy ezen havas vidék községeinek házai oly mérvben szét vannak szórva, hogy például Albák község 903 háza 18,891 katasztrális holdnyi, Szkerisóra és ennek része Lapus pedig ennél jóval nagyobb területen szétszórva fekszik; ennél fogva a csendőrség ezutáni működése leginkább beható puhatolásokra, házmotozásokra és lesállásokra szorítkozand; mivégből ezen szolgálatra vonatkozólag úgy Göthmann hadnagy urat, — mint a felállítandó különítmény parancsnokát — valamint Eröss Áron őrmester topánfalvi őrsparancsnokot megfelelőleg oktattam, — és utasítottam Göthmann hadnagy urat, hogy a csucsai, bánffy-hunyadi és gyalui őrsökkel eszközözendő járőr találkozások óráit és pontjait Gálffy hadnagy urral, ennek bevonulása előtt, még Gura-Aradin állapítsák meg, és ezen közös megállapodásról bevonulása után Gálffy hadnagy úr a csendőrsparancsnokságnál tegyen szóbeli jelentést és intézkedjék, hogy a fent megnevezett őrsökről a találkozási járőrök a kitűzött időben és pontokon megjelenjenek.

Göthmann hadnagy úrnak kötelességévé tettem intézkedni, hogy Togyer Szimjon, albáki lakos, ki állítása szerint a rabló bandával találkozott,

és ennek egy tagja által bántalmaztatott is, jegyzőkönyvileg kihallgattassék; minthogy ő most állítólag a bánffy-hunyadi vásáron távol van, s így azonnali kihallgatásáról nem intézkedhettem.

Végre elrendeltem, hogy mihelyt a legénység szolgálatból visszaérkezend Gura-Aradi-ra, őrsére portyázva azonnal bevonuljon, s csak a 8 altiszti tanonc maradjon felváltásig ott vissza Göthmann hadnagy parancsnoksága alatt; Gálffy hadnagy úr a legénységgel szinte bevonul állomására.

2. A tettesek kézrekerülése.

Ezután tehát egyedül Göthmann Bódog hadnagy ur, ki a rablók üldözésében eddig is tevékeny részt vett, bizatott meg a további teendők vezetésével, s neki jutott a dicsőség, hogy végre valahára szeptember hó 30-án Abrudbányáról a következőket sürgönyözhetette:

„Mariseli rablókból 4 elfogva, tizenkettő valamással megnevezve; fogdostatom őket össze. Kérek egy vizsgálóbíró azonnal idejönni és 10 főnyi katonasírt a foglyok őrizésére, mert a csendőröknek üldözni kell a megszökött rablókat.“

E sürgöny folytán Péterffy törvényszéki vizsgálóbíró ur azonnal a helyszínére sietett a kihallgatásokat eszközölni, a foglyok őrizésére pedig 9 csendőr rendeltetett ki.

A jelentett eredmény eléréséig követett eljárás Göthmann hadnagy urnak előadása szerint a következő részletekben folyt le:

„Gálffy hadnagy úr folyó hó 19-én ugyan a Cápun át indult Belényes felé, folyó hó 27-én délután 2 órakor bevonult ide, — több biharmegyei községet leportyázott. E közben letartóztatta kossulai Bács Simiont és Bács Évát, mivel állítólag a rablók náluk lakmároztak és ezek neveit megmondani nem akarták.

A letartóztatottak a belényesi csendbiztonságnak adták át.

Letartóztatta továbbá Gálffy hadnagy úr járőre lepusi Stán Juon alui Kádárt azért, mivel a rablás után hazulról eltávozott távollétét igazolni nem tudta és 2 darab véresnek látszó kötél találtatott nála.

Stán Juon alui Kádár minden részvétet a rablásban makacsul tagad, arról mitsem akar tudni; minthogy azonban már egyszer fegyveres rablásért állítólag büntetve volt és a lakosság által nagyon veszélyesnek nyilvánítatik, kiderítésig fogva tartatik. (Mint később bebizonyult, valóban részt vett a rablógyilkosság elkövetésében.)

Schnorrer Károly őrmester, Boldor László és Szalai István csendőrből álló járőr folyó hó 24-én letartóztatta nyágrai Stán Juon lui Petránt, mivel ő az utóbbi napokban állítólag nagyobb összegű adósságokat törlesztett.

Általában kihallgatva Stán Juon eleinte minden törlesztést tagadott, később bevallá, hogy nyágrai Marián Niculainak 24 forintot, még később pedig, hogy 48 forintot fizetett adósság fejében.

Minthogy később tudomásomra jutott, hogy Marián Niculai folyó hó 11-én százassal fizetett a nyágrai bírónál adót; házat megmotoztattam, és ez alkalommal 1 darab 50 forintos, 3 darab 10 forintos, 7 darab 5 forintos, 16 darab 1 forintos bankjegy és 2 ezüst forint, tehát összesen 133 forint készpénz találtatott nála.

Ezen összeg birtoklását nagyon hihetőleg igazolta; bebizonyítá u. i., hogy 2 ökröt adott el Topánfalván 112 forintért és ekkor kapta a százast, — különben is jó gazda lévén, a pénzt nem koboztattam el tőle, de intézkedtem, hogy a beváltott százásra a nyágrai bíró írja rá Márián Niculai nevét és lássa el a falu pecsétjével, mi meg is történt.

Minthogy Stán Juon lui Petrán a rablás napjaiban a nyágrai bíró által több ízben keresetvé, honn-található nem volt, különben is nagyon veszélyes egyén lévén, a fent megnevezett járőr által letartóztatott, és a különítmény helyére kísértetett; itt kikérdeztetvén, nagyon zavartan felelt, és bár semmit sem vallott, mindazonáltal bekísértettem Kolozsvárra, a hol 2. számú tényvázlat mellett a királyi törvényszéknek átadatott.

Ugyanezen járőr által letartóztatott Lázár Tódor Sztup szkerisorai gyanus egyén a mariseli rablásban való részvét alapos gyanujáért, — mint-hogy ő hollétét a rablás idejében igazolni nem tudja. — Nevezett nem vall semmit, de mint-hogy megszökésétől kell tartani, szabadon bocsát-

ható nem lévén, további kinyomozásig fogva tartatik.

Folyó hó 27-én pedig Popovits János őrmester, Pap Sándor és Nagy Sándor csendőrök-ből álló járőr lapusi Danes Gyermánét és a nála levő Ávrám Tolomeu Gyonk nevű gyanus egyént tartóztatta le azért, mivel nevezett nő házánál (férje ökör- és lólopásért börtönben van) folyó hó 17-én tartott házmotozás alkalmával csak 1 forint 28 krajczárt talált, s midőn folyó hó 27-én a ház felé közeledett, előbb a megnevezett gyanus egyén a járőrt megpillantván futva tért be a házba, — a járőr utána sietvén, úgy az asszony mint a férfi nagyon meg volt ijedve, mivégből a ház újból megmotoztatván, egy deszka szekrényben lévő bőrzacskóban (mely látszólag csak úgy volt bedobva a szekrénybe) 83 forint 81 krajczár, egy más zsacskóban 12 krajczár, egy cserép csuporban 6 frt., egy más cserép-csuporban 20 krajczár és egy fadézsácskában 1 forint 48 krajczár, tehát összesen 91 forint 61 krajczár, — ezenkívül Ávrám Tolomeu Gyonknál 21 forint 50 krajczár találtatott.

Minthogy nevezettek nem tudták a pénz honnan eredését vagyis birtoklását igazolni, letartóztatattak, és a különítmény szállására kísértettek.

Minthogy a gyanusokat senki sem akarta az itteni községekben feljelenteni, alólirott és Gálffy hadnagy ur azon eselhez folyamodtunk, hogy elhíreszteltük, miszerint azon esetben, ha a rablók

kipuhatolása nem sikerül, egy zászlóalj katonaság fog Albák, Szkerisora és Nyágra községekbe beszállásoltatni, és ezen zászlóalj tartását a három község viselendi.

Ezen fenyegetés hatott, a községbirák azonnal megígérték erélyes közreműködésüket a rablók kiderítésére, és a különben is nagyon derék és ügyes Morkán Todor, szkerisorai birónak egy besugója által sikerült megtudni, hogy Lázár Petru Sztup alui Lázár Niculai szkerisorai lakos részt vett a rablásban; adószedés ürügye alatt a házhoz menve, sikerült a birónak őt letartóztatni, s egy épen arra portyázott járőrnek átadván, a különítmény szállására kísértetett, hol alólirotnak kimerítő vallomást tett, melyet ide mellékelek. (Ezen vallomás szó szerint így hangzik:

„Folyó hó 8-án a Zsarnozsi nevű Albáki erdőben dongák csinálásával lévén elfoglalva, körülbelől déltájban hozzám jött szkerisóra lezésti Dobra Juon alui Harhula, és felszólított, hogy menjek vele, én kérdeztem, hogy hová? és erre Dobra Juon azt mondá, hogy menjek csak vele egy helyre, majd ott megtudom. En nem akartam menni, s azt állítám, miszerint dolgom van, nem mehetek vele; mire Dobra kinyilatkoztatta, hogy ha nem megyek vele, úgy itt azonnal megöl.

Ezen fenyegetésre mentem Dobra Juonnal mintegy 2 puska lövésnyire, és ott az erdő sü-

rújében várakoztak ránk Lázár Todor Stupa és ennek neje Anikó lezésti, Lázár Todor Zsakebine, Lázár Ilie Tuluk lapusi, Vunturár Niculai aluj Gyorgye szeketurai, és Stán Juon lui Pétrán nyágrai lakosok.

Mikor ezekhez érkeztünk, engemet a nálók volt 6 lónál hagytak, s a 6 ember félre vonult és együtt rövid ideig tanácskoztak, a lovakhoz visszajöve, nekem kinyilatkoztatták, hogy ha velük nem megyek, úgy azonnal agyonütnek.

Ezután elindulánk Pétrásza havas felé, — folytonosan az erdő között haladva, — estve felé megérkeztünk a Pétrásza tetőre, s ott találtuk: Lázár Pétre Tuluk, Duruska Pétre és Netogya Pétre Gia — nyágra lapusi — Pásku Juon lui Zapiska skerisorai, Dobra Todor Harhula fia skerisóra-lezésti, és Stán Juon Kádár skerisóra-lapusi lakosokat, — továbbá 6 körös-völgyi (szkerisényi:) lakost, ezeket nem ismertem, de egyet Zapusának neveztek közülök.

Volt ott még 4 lapusi is, kiket egyáltalában nem ismertem; mind össze volt tehát 24 férfi és 1 nő, több nem volt, mert én megszámláltam őket.

Ezen egyének részben lőfegyverrel, részben lándzsával voltak ellátva; a lándzsán kívül Stán Juon lui Pétránnál és még egy ismeretlennél fejsze is volt.

Lőfegyverrel el volt látva Dobra Juon lui Harhula, ennek fia Todor, Lázár Todor Stup,

Vunturár Niculái, és a magyarországiak közül hárman.

A találkozás után ismét félre vonultak és 1 óra hosszat tanácskoztak, — engemet és Lázár Todor Sztupa nejét visszahagytak a lovaknál, s így nem hallottuk a tanácskozást.

Innen a tanácskozás után gyalog azonnal elindultunk Marisel felé, minket (Lázár Pétre és Lázár Todor Sztupánét) visszahagyva a lovaknál. Mintegy 4 óra lefolyta után, magukkal a bíró lovát is nyergelve hozva, — a nyeregbe egy átalvető volt téve, melyből, vászon nemű látszott ki, — a kinek lova volt felült rá és a gyalogosokkal együtt haladva, visszajöttek a Pétrásza havasra.

E közben virradni kezdett, és behuzódva az erdőbe megállottunk: a lovasok leszálltak és beljebb huzódtak a nevezetesebb gyalogosokkal az erdőbe, és ott a prédát elosztották. Az osztozkodás körülbelül 2 óra hosszig tartott, s ekkor visszajöttek a lovakhoz. — A Zapuczának nevezett magyarországi ember nekem átadott 2 darab 100 forintos bankjegyet, 1 drb porosz birodalmi tallért, 6 darab osztrák birodalmi tallért, 9 darab új ezüst forintot és még néhány 1 forintos bankjegyet, némi ezüst és réz váltó pénzt is úgy, hogy összesen 245 forintot kaptam.

A pénz átadásánál csak annyit mondott Zapucza, hogy tedd el és hallgass!! Ezután az egész banda megesküdött és fogadkozott, hogy ha elfogatna valamelyikök, még akkor sem vall,

ha dárabokra vágják is, és verje meg az Isten, a ki áruló lesz közülök, — mire szétoszlottunk, kiki ment a maga útján, és én is visszamentem donga csinálási munkámhoz, folyó hó 9-én estve pedig haza mentem.

Folyó hó 20-án, midőn a csendőrök által elfogattam, Netogya Petru Giahoz mentem, s ez azon ürügy alatt, hogy majd ő jobban el tudja tenni, a két százast elkérte tőlem azon ígéret mellett, hogy majd ha ügyünk eldőlt, ismét visszaadja.

En a két százast átadtam, és az óta Dobra Juon eltűnt, nem láttam többé.

A szalonnát és húst a rablók elosztották egymás között, de nekem nem adtak belőle.

A bíró dupla puskáját hogy ki vitte el, nem tudom, de az egy csövűt nyágra-lapusi Lázár Flora lui Ilie Tuluk, — a forgó pisztolyt pedig Dobra Todor Harhula vitte magával.

A vászon tárgyakat, a bíró lovával együtt, a körösvölgyiek vitték magukkal, és a lóra nézve abban egyeztek meg, hogy valahol a havason agyonlövők, nehogy nyomra vezessen.“)

E vallomás után azonnal mozgásba hoztam a rendelkezésem alatt állott összes erőt, úgy innen mint Topánfalváról, s magam is kimentem Szekisorára, Nyágrára és Szeketurára, minthogy itt voltak a legveszélyesebb rablók.

Nyágrán azonban megtudtam, hogy a legveszélyesebbek egyike Netogya Petru Gia egy

lőteher cseberrel már folyó hó 21-én kiszökött Pancsovára, hol egy Juon nevű bátyja molnár, magával vitte feleségét és egy 4 éves fiaeskáját is, valamint nemcsak a neki jutott préda részt, hanem a vallomást tett Lázár Petrunak jutott s ettől elcsalt 200 forintot is.

Ezen veszélyes szökevény elfogatása céljából szükségesnek véltem a pancsovai szolgabírói hivatalhoz egy sürgőnyt intézni, — fogalmazványa visszakérőleg mellékelve van.

A banda legveszélyesebb tagja — a Zapuczának csufolt — Bok Juon fonáczi, biharmegyei lakos, valamint ennek két vagy három testvére; minthogy ezekkel Popovits őrmester egy ezredben szolgált s őket személyesen ismeri, őt küldöttem egy erős járőrrel elfogatásukra; még nem vonult be, eredményét nem tudom.

A nyert vallomás alapján eddig letartóztatott szeketurái Vunturár Niculai (Kulicza), nyágralapsi Lázár, Ilie Tuluk és ennek Petru fia, fonaczi (biharmegyei) Bok Juon alui Capu, Bok Jakab és Bok Arszenie testvérek és Fericsi Gyorgye.

Továbbá a rablásban való részvét alapos gyanújáért letartóztatott lapusi Ávrán Todomeu Gyonk, Szuts Juon lui Trifán, Balla Juon Csurlík, Pasza Niculae alui Flori, Lázár Juon Alexandru, Lázár Todor lui Alexandru és Dancs Gyermánne született Szucs Mária.

Le van tartóztatva még végre Dobra Juon Harhula felesége azért, mivel a rablásban részt

vett férje és egy fiának hollétét megmondani nem akarja.

A Lázár Petru által megnevezettek közül megszöktek Lázár Flora alui Ilie Tuluk, Duruska Pietru, Netogya Pietru Gia, Dobra Juon alui Harhula és ennek Todor fia és végre Lázár Todor Sztup felesége.

Ez utóbbi állítólag Gyulafehérvár felé, a többi mind Erdélyből kiszökött.

Most gyűjtetem nyomozás közben a személyleírásokat, hogy nyomozó levéllel való üldözésük eszközölthetessék.

Lázár Petru vallomását éppen akkor kaptam, midőn az altisztai tanonczokat bevonultatni akartam, — a vallomás vétele után azonban a szolgálat érdekében azonnal üldözésre indítottam, és addig nem is nélkülözhetem őket, míg a 10 főnyi erősítés meg nem érkezik.

Popovits őrmester és a 4-dik szárnybeli 2 csendőrt még szinte nem vonultathattam be, mert Popovitsot nagyon nehezen nélkülözhetném, Bihar megyében csak is ő működhet eredménnyel, minthogy ottan egyedül neki van ismeretsége, és ennek folytán sikerült is nagyon szép eredményeket elérni, a banda fejét is ő tartóztatta le és egyszer még, a megérkező vizsgáló bizottság által foganatosítandó kihallgatások után újból át kellend mennie Fonáczra.

Eddig a puhatolásokra és a letartóztatottak kihallgatására fektetve a főszlyt, nem igen vehet-

tem magamnak időt a pontos jelentéstételre, — a foglyok elkísérése után azonban jelentéstételeimre is több időm leszen, s különben is, ha biztosan kiderül, hogy a megugrottak meszszebb távoztak a vidékről, nem lenne értelme hosszas itt maradásomnak; — a kellőleg megerősítendő topánfalvi őrs tökéletesen megfelelel annak szemmeltartására, ha egyik vagy másik szökevény haza került, hogy elfogja.“

A bűnszövetség fejének, Dobra Juon Harhulának elfogatásáról ezeket olvassuk:

„Ma este (október hó 6-án) 8 órakor beérkezett jelentés szerint Eröss Áron őrmester mai napon Szkerisoráról jelenti, hogy Dobra Juon Harhulát, ki a mariseli rablóbandát szervezte és vezette, 6-án éjjeli 2 és 3 óra között egy erdőben a szkerisorai határon feltalálta, de ez ébren lévén, a járőr megpillantásakor futásnak eredt: Eröss őrmester egy lövést tett utánna és valószínűleg megsebesítette, minthogy friss vérnyomok voltak reggel láthatók.

A sűrű fenyvesben azonban nem sikerült őt feltalálni; üldözése erélyesen foly, és másnap reggel a vizsgáló bíróság, valamint alólirott is (Göthmann hadnagy) a helyszínére megyünk.

Eröss őrmester járőrének sikerült Dobra Juon Harhulának a rablásban részt vett Todor nevű fiát letartóztatni, és két csendőr fedezete alatt a különítmény szállására beküldeni.“

Oktober 8-án pedig ugyan ez ügyben ily

jelentést tesz: „Folyó hó 6-án kelt felterjesztésem kapcsában jelentem, hogy Eröss Áron őrmesternek f. hó 7-én este sikerült egész napi üldözés után a megsebesített Dobra Juon Harhulát letartóztatni. —

Folyó hó 7-én reggel korán a vizsgálóbíróssággal kimentem Szkerisora Lezestre, hol Harhula saját házában őriztetett. A topánfalvi járásorvos úr szinte megérkezett, — rövid idő múlva a bizottság után; — a megsebesült rablót megvizsgálta és azonnali kórházba szállítását elrendelte, mi azonnal a helyszínéről meg is történt, — a kolozsvári börtön-kórházba.

A lövés a rabló állkapcsait elroncsolta, valamint nyelvét is, — vallomást tenni ennek folytán nem tudott.

Az eddigi vallomások szerint Harhula volt a rablás tervezője, és az erdélyi rablók vezetője. A magyarországiakat fonáczai Bodok Juon Capu vezette, ki szinte fogva van. Ezen két vezéren kívül még 8 van letartóztatva, a kik a rablásban biztosan részesek; — letartóztatandó még 14—15, ezek nagyobb részt a Bánátban és ennek vidékén esavarognak csebrekkel és abroncsokkal, — a nyomozás erélylyel foly; de miután a nyomozottak nem jönnek haza, egyelőre eredményre kevés kilátás van, miért kértem a vizsgáló bíró urat a nyomozó leveleket mielőbb kiállítani és szétküldetni.“

Göthmann hadnagy úr kiküldetéséből — 12 gonosztevő elfogatása után — november hó 5-én tért vissza nagy-enyedi állomására. E szerint a bűnösök erélyes üldözése egy huzamban majdnem 2 hónapig tartott, míg elvégre is a csendőrség teljes dicsőségével ért véget.

Időnként természetesen a belügyminisztériumhoz is tétettek megfelelő jelentések; de ezeknek, valamint az egész ügy további lefolyásának részletes tárgyalása szerény könyvünk keretét túl haladná. Elég legyen tehát még annyit elősorolnunk, hogy a bünszövetség tagjai közül 1882. év április hó 14 én még 8 egyén, kiknek nevei ismeretesek voltak, kóbor életmódja miatt nem volt kézrekerítve; nem sokára azonban ezek is befogattak, s a sensatiós bűnügy még ugyanazon évben lebonyolított.

A kolozsvári kir. ügyészség, valamint a marosvásárhelyi kir. főügyészség is teljes elismerésükkel adóznak a nyomozásban részt vett csendőröknek, és Erőss Áron, valamint Popovits őrmestereket legfelsőbb helyen kitüntetésre kérik ajánlani, a mi meg is történt; minek folytán ezek a koronás ezüst érdemkereszttel diszittettek fel, a többi legénység a minisztériumtól dicsérő okmányt és pénzbeli jutalmat kapott, — Gálffy és Göthmann hadnagy urak pedig legfelsőbb elismerésben részesíttettek.

Ámbár előadásunk ez ügyben kissé már is hosszúra terjedt, de olvasóink szives elnézését reméljük azért, mivel legczélszerűbbnek gondoltuk egy rabló üldözés képét, melyre határozott útmutatások különben sem adhatók, teljesen a gyakorlat szerint bemutatni.

XVIII.

Az eltűnt házaló.

A Nagy-Sáró és Garam-Mikola közti útvonalon egy házaló tűnt el. E házaló (Kastenträger) már több év óta ismeretes volt a vidéken, s időnként való megjelenése valóságos esemény volt a jó garamvölgyi népnél. A gyermekek újongva kiabálták, hogy „itt a cziprinyos, itt a cziprinyos”; mert sokszor adott hol egyiknek, hol másiknak játékot vagy cukrot. — Eltűnése előtt a sárói vendéglőben étkezett, és több mikolai emberrel beszélgetett, miközben határozottan megígérte, hogy még ugyanaz nap estére Mikolára megy; mivel azonban ígéretét be nem váltotta, ismerősei másnap tudakozódtak utána, s ekkor kitűnt, hogy az illető hajnalodáskor valóban útra kelt Mikola felé; de hogy hova lett s mi történhetett vele, senki se tudta megmondani.

Eleinte azt hitték, hogy az őt épen útban ért zivatar és szurok-sötétség miatt eltévedt, s vagy a határon bolyong, vagy talán neki ment a Garam folyónak, melynek meredek és magas partjáról a vízbe esett és ott lelte halálát. Körülbelül három napig tartotta magát ez a feltevés, míg elvégre a Nagy-Sallóban állomásozó csendőrök fülébe is eljutott, a kik aztán erélyesen hozzáfogtak az eltűntnek kereséséhez.

A csendőrök nem tartották valószínűnek, hogy az illető vízbefult volna; mert tapasztalás szerint a Garamba fult egyének hullái 2—3 nap alatt mindig elő szoktak kerülni; de meg aztán a faládácska is eltűnt, melyet a hátán hordott, pedig ez bizonyosan a víz színén maradt volna, és így lehetetlen, hogy az arrafelé levő sok malomnál rá ne akadtak volna.

Hiába való volt azonban mindenféle találgatás, hiába kutattak át a csendőrök minden bokrot és gödröt, egy hétig semmi nyomra se akadhattak, és már fel is hagytak a közvetlen kutatással, a jó emberekre és a véletlenre bízva a további figyelmet, illetve a rejtély megoldását, — midőn egyszer csak egy pásztor ember állított be az említett csendőrlaktanyába és jelenté, hogy az eltűnt házaló ládáját a sárói határon egy kis hid alatt, hová ő az eső elől huzódott, a földben elásva megtalálta, — oly módon, hogy a frissen felhányt földben botjával turkált.

Az előkerült ládácska tele volt vérfolttal és tartalma hiányzott; világossá lőn tehát, hogy János bácsi (közönségesen csak úgy nevezték az eltűnt házalót) rablógyilkosság áldozata lőn. . .

Van N.-Sáróban közvetlen az országút mellett egy czigánytelep — körülbelül husz viskóval és tömérdek sok purdéval, — itt fényes nappal is majd lehúzzák a kocsiról a boldogtalan utazót, kit sorsa arra vezet. Bámulandó tüdővel és gyorsasággal kísér a meztelen raj; hányja a czigány-

kereket s tánczolja a rókatánczot mint a forgószél, és ha egyik oldalon művészetükkel leköthetik figyelmedet, bizonyos lehetsz benne, hogy a másik oldalon legalább is kerékszügedet (ha mást nem lehet) ellopják. — Igazán ősi, patriarchalis indulatra vall a hatóság azon kegyes elnézése, melylyel e holló és hiéna telepet épen a legnagyobb közlekedési vonal mellett megtűri, vagy hogy legalább a gyermekeket iskolába járni és valami mesterséget tanulni nem kényszeríti! — E sorok írója rég nem látta már ezt a vármegye disztét, de ha még most is abban a botrányos állapotban volna, mint volt ezelőtt, valóban megérdemli, hogy a közfigyelem rá irányoztassék. Hisz más fajtából is van elég szegény ember és gonosztevő is e világon, de ilyen rablóbanda csakugyan ritkítja párját.

Erre a veszedelmes helyre esett a szóban forgó házáló meggyilkolásának és kirablásának gyanuja. Azonnal megmotoztatott az egész telep, de hiába, nem találtatott semmi bűnjelvény.

Ily körülmények közt az illető órs nem tehetett mást, mint folyton ügyeltetni a környék gyanus embereit.

E czélból (lesállások tartására) Nagy-Sáróba három csendőr vezényeltetett ki. — Megjegyzendő, hogy ez az esemény még akkor történt, mikor az órsők létszáma 10—20 főből állott, s így minden szolgálat teljesítésére jutott elég csendőr.

Az említett 3 csendőr már 6—7 nap óta teljesítette éjjel-nappal a rá bízott feladatot, s már valóban kezdtek lemondani a reményről, hogy valaha előkerüljön a keresett bűntettes, ha csak különös véletlen folytán nem fog lépre kerülni; mert hát a közmondás is azt tartja, hogy: „Nincs oly titkos dolog, melyet el lehet takarni; mert azt még a tyúk is ki szokta kaparni.” — Most az egyszer azonban nem tyúk kaparta ki, hanem egy sötét, zivataros éjszakán az éber figyelemmel lesben állott csendőrnek sikerült a rejtélyes ügyet teljesen kideríteni, a minek története különben igen egyszerű.

A község déli kijáratánál közvetlen az országút mellett egy nagy kert terül el; ennek kerítése mellé húzódott meg a csendőr. Kegyetlen idő volt, s már szinte unta a dicsőséget; de tudva, hogy a gonosztevők épen az ilyen csúf éjet szokták ténykedésükre felhasználni, nem mozdult helyéről, s ezt igen helyesen is tevé, mert midőn már a lelkek órája is elmúlt, az országút felől gyöngé neszt hallott. Ekkor, fülével a földre lefekve, hallgatódzott, s így meglehetősen tisztán kivehette, hogy mezitlábos ember halad az úton. Hirtelen ő is leveté csizmáit és nesz nélkül haladt az irány felé, a honnan a zörejt hallotta. Időnként meg-megállt, s fülét a földre nyomva, figyelt; míg végül észrevette, hogy az ismeretlen az útról északfelé letért.

Csendőrünk tökéletes helyi ismerettel birván,

tudta, hogy az említett irányban egy téglavető és agyagásó gödör van. — A sötétségben mitse láthatott ugyan, de éles hallása után tájékozódva, a téglavető gödörbe követte az ismeretlent; itt megszűnt a zaj, — néhány percz múlva azonban különös hang ütö meg fülét; mintha aczéltárgyak ütődtek volna össze. A bátor csendőr mint a gondolat termett ott, a honnan e nesz jött. Megragadta a nesz okozóját, a kiben a meggyújtott viaszgyertya világánál egy vén cigány személyére ismert, s éppen rajtakapta őt, midőn egy pinczeszerű gödörben a boldogult házáló portékáját a földből kiásta, és némely tárgyat (késeket, ollókat, szalagokat stb.) elárusítás végett magához vett.

A vén gonosztevő most már nem tagadhatta a rablógyilkosság elkövetését. — A szegény házálóval igen egyszerűen végzett. Egy hid alá bújva megleste, midőn arra ment; ólmos botjával fejbe ütö, s midőn elesett, bicskájával kétszer mellbe szúrta; miután pedig meghalt, vállára vette, és az úgynevezett „fűzéki tóig“ vitte, hová a holttestet — előbb levetköztetve és a nála volt 27 krajczárt elvéve — bedobta.

A vizsgálóbíró a helyszínén megjelenvén, egy egész nap kerestette a holttestet, mert a cigány nem tudta határozottan megmondani a helyet, a hová bedobta volt. Kegyetlen csipős hideg novemberi nap volt, s a tó tükkrét már vékony jég borította. A rongyokba öltözött cigány kékült, zöldült a hidegtől. A vizsgálóbíró és a csendőrök is el-

veszték türelmüket, és szidták a vén bűnöst, mint a bokrot.

Épen egy csapat vadkacsa szállt a nádasba éjjeli nyugovóra, midőn a cigány fogvaczogva és formájából rémitően kikelt arczczal állt meg a tó partján, s ujjával a tó tükre felé mutatott, de egyetlen-egy szót se tudott szólani. Ezt a jelenetet, a mi most következett, soha se lehet elfeledni.

A vizsgálóbíró a cigányt küldte be a vízbe áldozatáért, kinek lábahegye látszott ki a jég közül. Recsegett a jég, a mint a gonosztevő beljebb-beljebb hatolt a tóba, s mégis a 10 lépésnyi távolságig, hol a hulla volt, legalább hatszor törle arczáról a veritéket; midőn pedig a lábat megfogta és áldozatát kifelé húzá, arczának rémitő kifejezését leírni lehetetlen, ilyennek csakis a pokolban tüzes nyárson sütögetett elkárhozottak arczát lehetne képzelni.

„Lemenőben volt a
Nap, piros volt arcza;
Vad haraggal vetett
Végő tekintetet
A véres piacra.“

Ezek után a további teendőt az igazságszolgáltatás végzé, s itt elég azt felemlítenem, hogy a kegyetlen rablógyilkos hóhér-kézre került.

XIX.

Egy csecsemő megmentése a tűzből.

Nemesszegi Nemesszeghy Kálmán csendőr őrmester Bognár Lajos csendőrrel a keszt-helyi őrsről 1884. évi szeptember hó 28-án rendes szolgálatban lévén, épen a zala-szántói szőlőhegyen portyázott, midőn délután 5 óratájban egyik hajléknál tűz ütött ki. A járőr ezt észrevéve, rögtön a helyszínére sietett, de mire odaért, már akkor Kigyósi János ugyanoda való lakos háza és melléképületei lángban állottak, elannyira, hogy a lakóház ablakrámai és ajtaja is javában égett.

A háztulajdonosnak felesége, Jeney Lujza, ki épen azon alkalommal két hetes gyermekágyas beteg volt, a vész láttára megrémülve ugrott ki betegágyából és menekült az udvarra, és csak midőn már minden tűzben és lángban állott, jutott eszébe, hogy 14 napos csecsemőjét a szobában bent feledé. Ekkor kétségbeesve, kezeit tördelve fordult a körülötte lévő polgárokhoz, és kéré őket, hogy mentsék meg gyermekét: de azt már akkor senki sem bátorkodott csak megkísérteni sem. A járőr e válságos pillanatban érkezett a helyszínére, s tudomást véve az előadottakról, Nemesszeghy Kálmán őrmester köpenyét megvizezve és fejére terítve, a lángokon keresztül a füsttel telt szobába

hatolt; de csakhamar azon szomorú hírrel jött vissza, hogy a kis gyermeket nem találta fel, — s a kétségbeesett anyához fordulva, megmagyaráztatá magának a gyermek fekvő helyét: ezt megtudva, köpenyét egészen vízbe mártá, fejére teríté és ismét a szobába sietett, hol a csecsemőt az ágy párnái között sikerült feltalálnia, vele a roskadozó házból kimenekülnie, s így őt a bizonyos tűzhaláltól megmentenie.

Több szemtanu egyhangulag azt állítja, hogy Nemesszeghy Kálmán az égő házba való behatolás által személyes bátorságának bámulandó jelét adta és a most is életben levő csecsemő megmentését kétségen kívül saját élete kockáztatásával eszközölte s ezen kívül a megégéstől még számos tárgyat is megmentett.

A polgári hatóságok e nemes és önfeláldozó tettet méltányolva, többször nevezett őrmester kitüntetését kieszközölni kérték, s minthogy a ténynek az előadottak szerint történt véghezvitele kétséget nem szenvedett és minthogy e tény széles körben a csendőrségi intézmény iránt is igen jó hangulatot keltett, ennek eddigi jó hírnevét gyarapította: Nemesszeghy Kálmán őrmester jelvényes kitüntetésre ajánlatba is hozatott, és ennek folytán az ezüst érdemkeresztrel díszített fel.

XX.

Lázadók lecsillapítása.

Eczel község előjárósága azt a határozatot hozta, hogy a község Kleffern nevű közlegelője a közös használattól elvonassék, bekerítették és haszonbérbe adassék. A községi előjáróság ennek folytán a nélkül, hogy ezen határozatot rendes szokás szerint a templom előtt kihirdette volna, a legelőt bekerítette és megőrzésére 3 pásztort állított fel oly meghagyással, hogy ott senkinek se engedjék meg marhákat legeltetni.

A lakosság nagyobb része és főkép a szegényebb osztály — miután a község másik legelője nagyon messze van és különben sem terem a marháknak elegendő tápanyagot, — ezen határozat és intézkedés által anyagi érdekében sértve véelve magát, Kartmann községi bíró háza előtt összegyűlt és ettől a legelő felszabadítását kérte. — Erre Kartmann községi bíró összehívatta a bizottmányi tagokat és e tárgy felett tanácskozott; a bizottmány azonban előbbi határozatát változatlanul fentartotta. — Erre a tömeg izgatottan eltávozott, összebeszélt és délfelé a tilos legelő őrzésére felállított öröket elkergette, a kerítést lerombolta és marháit a tilosba hajtotta.

A községi előjáróság erről a berethalmi szolgabírói hivatalnak jelentést tett, és ez a megyesi őrsparancsnokságot felszólítja, hogy egy erős járőrt adjon Eczel község előjáróságának segélyére.

Ezen felszólítás folytán Bősz Károly őrmester 4 csendőrrel Eczel községbe ment, és Szunyog János, Szunyog Mihály, Morva István, Tóth György és Virág János ottani lakosokat, mint az erőszakoskodók főczinkosait letartóztatta.

Ugyanaz nap reggel e járőr észrevette, hogy sok eczeli lakos bottal felfegyverkezve Schnell gazdatiszt lakása felé siet, és ezt (mint a legelő ügyben hozott határozat indítványozóját) fenyegeti. Bősz őrmester 1 csendőrt két esküdttel az 5 letartóztatott felügyeletére visszahagyva, a más 3 csendőrrel, a bíróval és a kisbíróval Schnell lakásához sietett, mely előtt körülbelül 60 embert talált botokkal felfegyverkezve és bőszülten tombolva.

A járőr közeledésekor ezen tömeg botjával a földet verte és lázas kiabálással a legelő felszabadítását és a foglyok elbocsátását követelte, kinyilatkoztatván egyszersmind, hogy ellenkező esetben nagy szerencsétlenség történik.

Minthogy a bíró és kisbíró nem mert a tömeghez közeledni, Bősz őrmester a tomboló tömeget a törvény nevében felszólítja, hogy maradjon csendesen, eljők tárva az ellenszegülésük által el-

követendő törvénysértés szomorú következményeit; miután azonban a kiabáló, a többi közül különösen kiváló és egy nagy bottal a járőr előtt hadonázó Virág György nevű egyén által feltűzelt tömeg egyre kiabált és az engedelmségről tudni mit sem akart, a járőr Virágot a törvény nevében letartóztatottnak nyilvánítá, de ez a letartóztatásnak ellene szegült és a tömeget hívta segítségül, mely erre kész is lett volna, ha a három csendőr lökészen tartott fegyverével vissza nem tartja addig, míg Bösz őrmester a letartóztatást fogantositotta; és ennek megtörténte után a tömeget szegzett szuronynyal szétoszlatta. — Így sikerült a járőrnek erélyes és észszerű eljárásával a lázongókat minden fegyverhasználat nélkül lecsillapítani és 6 főczinkost letartóztatni, s a más 5 letartóztatotthoz kísérni.

Három csendőrt a foglyok felügyeletére visszahagyva, Bösz őrmester egy csendőrrel a községi bírónak fedezetéül a Kleffern nevű legelőre ment; az azon talált csorda elhajításánál és a lerombolt kerítés helyreállításánál a községi bírónak segédletet nyújtott.

A legelőről való visszatéréskor mintegy 100 főnyi — botokkal ellátott — népesoport állta útját a járőrnek, s ismét a foglyok elbocsátását és a legelő felszabadítását kérte, és miután fenyegető állást foglaltak, többször nevezett őrmester a törvény nevében felszólítá őket a szétoszlásra, ki nyilatkoztatva egyszersmind, hogy a foglyokat

semmi szín alatt sem bocsátja szabadon és figyelmezteté öket, hogy ha azok megszabadítására erőszakot használnának is, ezélt úgy sem érnek, miután ha a csendőr őrs nem is, de a környéken állomásozó katonaság elégséges leendő megfékezésükre, — emlékeztükbe hozta a büntetési képeni katona beszállásolást is, végre megigérte, hogy ha maguk közül négy korosabb embert választanak, kik panaszukat okadatolva a bírónál előadják, kész e panaszt felvenni és felsőbb hatóságuk elé terjeszteni.

Ekkor a néptömeg, négyet kiválasztva maga közül, eloszlott, a négy megbízott pedig a bíró házánál sérelmüket előadta, s ennek megerősítésére 245 aláírást is nyújtott át az őrmesternek, ki azt átvéve, figyelmeztette őket: mondják meg küldőiknek, hogy várják be az ügy elintézését csendesen, mert erőszakkal nem érhetnek el semmit, sőt ellenkezőleg csak bajukat fogják növelni.

Ennek megtörténte után a járőr a foglyokat Medgyesre kísérve, az ottani kir. járásbírósnak tényvázlat mellett a 245 aláírással és a lázadók panaszával együtt átadta.

Bösz őrmesternek ezen óvatos, észszerű és igen tapintatos eljárása, valamint az egész járőrnek ez alkalommal tanúsított, határozott, férfias magatartása szolgáljon valamennyi járőrvezetőnek és csendőrnek adandó alkalmaknál utánzandó például.

Bösz őrmester itt dicséretre méltóan bebizonyította, hogy higgadság, érett megfontolás, férfias, határozott és a törvénynek tekintélyt parancsoló, mindazonáltal a felbőszült népre engesztelőleg ható és azokat meggondolásra térítő felépítés csilhatatlanul eredményre vezet.

XXI.

A végzetes tréfa.

Hogy bármily csekély és lényegtelennek tetsző mulasztásnak mily kiszámíthatlan és káros következménye lehet, azt a következő esemény, — bár szomoruan, de hathatósan, — igazolja.

A tekei őrsön egy járőr, melynek egyik tagja Harczos Sándor csendőr volt, — szolgálatból bevonulván, az épen ebédnél ülő őrsparancsnoknál jelentkezett s miután ez mit sem rendelt, fegyverzetét és szerelvényét lerakta, illetve helyére akasztotta.

Az ebéd véget érven, s ki-ki a teendője után látván, Harczos csendőr egyszerre csak igen rosszul lett, s ezt az őrsparancsnoknak jelenté, és miután a betegség nyoma arcán látható is volt, általa lefekvésre utasított, a mi meg is történt, s el is aludt.

A délutáni órákban egy temetés haladván el a laktanya előtt, valamennyi csendőr azt nézendő az ablakhoz futott, mely zajra Harczos csendőr is felébredvén, ő is az ablakhoz állott, de a temetés elhaladása után ismét ágyához visszatért s annak közepére leült.

Vég György próbacsendőr szintén oda hagyva az ablakot, a többször nevezett gyengélkedő

bajtársa ágyához közeledett, s hihetőleg miután az alvás után a betegség jele bajtársán már nem igen látszott, e felett tréfálni kezdett, szólítván a többi bajtársait és az őrs szakácsnét is, hogy nézzék, mily rosszul van szegény, még az ágya is hideg.

A tréfa egy ideig folyván, a beteg vagy gyengélkedő többször figyelmeztette Vég próbacsendőrt, hogy hagyja el ágyát, s utoljára azon fenyegetéssel, hogy másként meglövi.

A megszólított erre nem hajtván, az ágy fejéhez közeledett, s a fogas első fogát megfogta; Harczos e közben levette fegyverét a fogasról, s mivel Vég csak igen lassan hátrált, fegyvere zárhengerét Harczos hirtelen kinyitotta s így is zárta be, akkor a fegyver eldördült és Vég a lövedék által találva, összerogyott s egy negyed órai idő után meghalt.

Méltán és csodálkozva fogja mindenki kérdezni, hogy ez mikép történt, mikép történhetett? miután a fennálló szabályok értelmében töltött fegyver nem lehet a laktanyában s annyiival kevésbé, mivel a fegyverek csak szolgálatba induláskor töltetnek meg az őrsparancsnok vagy annak helyettese jelenlétében, a bevonuláskor pedig ugyanezek jelenlétében ki kell ürítettetniök, s ha ez megtörténik, lehetetlen ilyesminek előfordulnia.

Sajnos! de épen utóbbi körülmény, jobban mondva, szoros kötelesség elmulasztásában rejlik

a szerencsétlen kimenetelű és egy bajtárs életébe került esemény magyarázata.

A járőr szolgálatba indulása idejében az őrsparancsnok szolgálatban szintén távol lévén, a helyettes a szabályszerű töltés személyes felügyeletét elmulasztotta, s így megtörtént, hogy Harczos csendőr a számos erre vonatkozó szigorú rendelet daczára, a fegyverét csak három tölténnyel töltötte meg (kettő a tárcsőben, egy az adogatóban), szolgálatból pedig bevonulván, — habár társa saját puskáját az udvaron kiürítette, — ő nem tette azt, s az akkor már honn volt őrsparancsnok a kiürítés köteles felügyeletét szintén elmulasztván, megtörtént, hogy ezen csendőr fegyverét megtöltve akasztotta helyére, s a tréfálás hirtelenségében ennek töltött állapotáról hihetőleg megfeledkezvén, bajtársa életével fizettette meg helytelen és semmi által sem igazolható eljárását.

XXII.

Ügyesen foganatosított letartóztatás.

Nejének megöléseért egykor nálunk is köröztették Wipmann Róbert mérnököt, a ki jó előre megszerzett álnévre szóló útlevéllal Angolországból jött hozzánk, s itt a vasutépítésnél kapott szépen jövedelmező állást.

Eseményünk idejében épen a medgyesi vonalon volt alkalmazva, s étkezni a város egyik kurta korcsmájába járt. Bösz Károly csendőr-örmester azt hallotta róla, hogy étkezés közben, mindig tányérja mellé szokta revolverét kitenni; ezen körülmény ösztönzé a nevezett őrmestert arra, hogy az illetőről titkon bővebb adatokat szerezzen, a melyekből csakugyan sikerült is neki megállapítani a kezdetben említett büntetessel való személy-azonosságát.

Ezek után nem maradt más hátra, mint őt letartóztatni és a törvény kezébe átadni. Igen ám, könnyű ezt kimondani, de nehéz volt foganatosítani, mert az is tudva volt róla, hogy éjjel erősen bezárt szobában hál, és folyton fegyver van nála, a mi, valamint itt-ott elejtett szavai is, teljes elszántságáról tanuskodtak.

Ha tehát nyíltan támadják őt meg, okvetlen

emberáldozat árán arathattak volna talán félsikert, mivel a legjobb esetben is öngyilkos lett volna.

Mindezeket jól megfontolva, Bösz őrmester az egyszerű nyílt fellépéstől tartózkodott, s a következő eljárás által ért célzt.

Mindenek előtt a korcsmárost, ki nagy termetű, derék, izmos ember és előbb csendőr volt, tervének megnyerte, s midőn ez vendégeinek a szobába ételt vitt be, az ajtó mellett kívül meghúzódott őrmester gyorsan háta mögé került, a mi által előidézte azt, hogy a vendégek első pillantása a korcsmárosra esett, s így őt nem csak hogy nem vették azonnal észre; de sőt az illető büntettes még akkor is nyugodtan evett, midőn Bösz őrmester az asztalon levő revolverére kezét rá tette, s csak is akkor eszmélt fel hirtelen, a midőn a „törvény nevében“ letartóztatottnak nyilvánított, mire aztán gyorsan menekülni akart; hanem ebben a hatalmas erejű őrmester által könnyen meggátoltatott, és a korcsmáros segítségével azonnal meg is bilincseltetett, s így aztán a törvény kezébe átadatott.

TARTALOM.

	Lapsz.
I. A megfagyott csendőr	3.
II. A bátorság jutalma	8.
III. A rejtélyes büntett	33.
IV. Tévítra vezetési kísérlet	55.
V. Az elbizakodás bünhödése	58.
VI. Az éberség szükséges	62.
VII. Ellenszegülők megfékezése	65.
VIII. Magyar bátorság	72.
IX. A hamis bankó	76.
X. A hó alatt	98.
XI. Savanyó Józsi elfogása	102.
XII. Sikeres fegyverhasználat	108.
XIII. Zendülők megfékezése	115.
XIV. Egy vigyázatlan csendőr agyonlövétése	120.
XV. Az izbeki zendülés	124.
XVI. Szomorú végű multság	129.
XVII. A mariseli rablógyilkosságról	136.
XVIII. Az eltűnt házaló	174.
XIX. Egy csecsemő megmentése a tűzből	180.
XX. Lázadók lecsillapítása	182.
XXI. A végzetes tréfa	187.
XXII. Ügyesen foganatosított letartóztatás	190.